

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І КРЕДИТУ

ПЛАТІЖНА ІНФРАСТРУКТУРА УКРАЇНИ: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Виконала:

студентка 4 курсу групи 472-2
денної форми навчання
спеціальності 072 «Фінанси,
банківська справа та страхування»

Іващук Юлія Григорівна _____

Керівник:

доцент кафедри фінансів і кредиту

Федишин Майя Пилипівна _____

*До захисту допущено на засіданні кафедри
протокол № _____ від _____ травня 2025 р.*

*Завідувач кафедри фінансів і кредиту
_____ проф. Нікіфоров П.О.*

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПЛАТІЖНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ.....	6
1.1. Поняття платіжної інфраструктури та її структура.....	6
1.2. Загальні засади функціонування платіжних систем	12
1.3. Ризики і безпека платіжних систем у сучасних умовах.....	16
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ РОЗВИТКУ ПЛАТІЖНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В УКРАЇНІ	20
2.1. Історичний розвиток платіжної системи України.....	20
2.2. Сучасний стан діяльності учасників платіжної інфраструктури України.....	25
2.3. Світові тенденції розвитку платіжних систем.....	36
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЛАТІЖНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ДИНАМІЧНОЇ ЦИФРОВІЗАЦІЇ	41
3.1. Проблеми та бар'єри розвитку вітчизняної платіжної системи під впливом викликів сьогодення.....	41
3.2. Стратегічні напрямки розвитку платіжного ринку України.....	45
ВИСНОВКИ.....	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	52
ДОДАТКИ.....	57

ВСТУП

В сучасних умовах, коли світ стрімко розвивається, цифровізація світової економіки та зростання ролі розрахунків на безготівковій основі, платіжна інфраструктура набуває ключового значення для ефективного функціонування фінансової системи як на території України, так і за її межами. Платіжна інфраструктура забезпечує швидкий, зручний, а головне безпечний обіг коштів між суб'єктами економічної діяльності – це сприяє розвитку торгівлі та інвестицій, і як наслідок відбувається економічне зростання тієї чи іншої країни. Дуже актуальним це питання було і залишається для України останні роки, так як вона демонструє значну позитивну динаміку у розвитку інформаційних технологій та зростання кількості населення та бізнесу, які активно користуються електронною платіжною системою.

Питання платіжної інфраструктури досліджували такі економісти як Адамик Б., Ткачук В., Бортник Н., Васильчук І., Головка О.Г., Мороз О. К., Домінова І., Заруцька О.П., Кушнерьов О.С., Доценко Т. В., Мочерний С. В., Ситник І.П., Ставерська Т.О., Літвінова Ю.І., Українська О.Л., Чубенко А.Г., Лошицький М.В., проте протягом останніх років платіжна інфраструктура України зазнала значних змін, це спричинено розвитком фінансових технологій, поширенням електронних платежів та комерції. Внутрішніми факторами, які вплинули на формування платіжної інфраструктури є реформування банківської системи, активізація діяльності небанківських платіжних установ та зростання попиту на сучасні платіжні інструменти.

Актуальність теми кваліфікаційної роботи визначаємо зростанням ролі платіжної інфраструктури в забезпеченні стабільного та ефективного функціонування економіки України, необхідністю адаптації до сучасних технологічних тенденцій та потребою у вирішенні проблем і викликів що існують у цій сфері.

Метою дослідження теми наукового дослідження є здійснення комплексного аналізу сучасного стану платіжної інфраструктури України та

визначення перспектив її подальшого розвитку в умовах глобальних технологічних змін та умовах воєнного стану.

Для того щоб досягти поставленої мети, необхідно виконати наступні завдання:

1. Розкрити теоретичні основи та економічну сутність платіжної інфраструктури.
2. Охарактеризувати основні елементи та учасників платіжної інфраструктури України.
3. Проаналізувати сучасний стан розвитку платіжних систем та інструментів в Україні.
4. Виявити основні тенденції та фактори, що впливають на розвиток платіжної інфраструктури України.
5. Оцінити існуючі проблеми та виклики у сфері розвитку платіжної інфраструктури України.
6. Визначити перспективні напрями та стратегії подальшого розвитку платіжної інфраструктури України з урахуванням міжнародного досвіду.

Об'єктом дослідження платіжна інфраструктура України.

Предметом дослідження є стан та перспективи розвитку платіжної інфраструктури України в контексті сучасних економічних та технологічних змін.

У процесі дослідження теми даної роботи використано такі методи: аналіз наукової літератури, метод теоретичних узагальнень, статистичний аналіз, порівняльний аналіз, системний підхід, методи узагальнення та SWOT-аналіз, табличний та графічний методи.

Для формування інформаційної бази ключове значення має звернення до офіційних сайтів основних учасників платіжного ринку. Це включає, перш за все, Національний банк України (НБУ) як регулятора та організатора платіжної системи, що надає вичерпну інформацію щодо законодавчої бази, статистики, функціонування системи електронних платежів (СЕП) та стратегічних напрямків розвитку. Окрім НБУ, необхідно ретельно вивчити сайти провідних комерційних

банків, які є безпосередніми надавачами платіжних послуг та відіграють центральну роль у роздрібних і корпоративних платежах. Важливим джерелом інформації також стануть офіційні веб-ресурси міжнародних платіжних систем, таких як Visa та Mastercard, оскільки вони є невід'ємною частиною інфраструктури безготівкових розрахунків в Україні. Додатково, для аналізу сучасних тенденцій та інновацій, варто залучити дані з сайтів фінтех-компаній та небанківських фінансових установ, які пропонують інноваційні платіжні рішення та електронні гаманці, а також Національної платіжної системи «ПРОСТІР», що розвивається під егідою НБУ. Ці офіційні джерела забезпечать достовірність та актуальність даних для всебічного аналізу платіжної інфраструктури України.

Кваліфікаційна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури та додатків. Загальний обсяг роботи складає 65 сторінок, з яких на основну частину припадає 45 сторінок. Графічний та табличний матеріал роботи налічує 9 таблиць та 3 рисунки, а також 6 додатків, загальним обсягом 9 сторінок. Список використаних джерел включає 45 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПЛАТІЖНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

1.1. Поняття платіжної інфраструктури та її структура

Платіжна інфраструктура є ключовим елементом сучасної фінансової системи, вона забезпечує ефективний та безперебійний рух коштів між суб'єктами економічної діяльності. У широкому розумінні, вона являє собою сукупність організаційно-технологічних рішень, інститутів та нормативно-правових актів, що створюють умови для здійснення платіжних операцій [6].

Основною метою платіжної інфраструктури є забезпечення швидкого, безпечного та зручного переказу коштів, тим самим сприяє розвитку торговельних відносин, інвестиційної діяльності та економічному зростанню [27].

Згідно закону України «Про платіжні послуги» платіжна інфраструктура - надавачі платіжних послуг, платіжні системи, технологічні оператори платіжних послуг та відносини між ними під час виконання платіжних операцій [31].

Основним елементом платіжної інфраструктури є платіжна система. Згідно із Законом України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» (наразі втратив чинність), платіжна система - платіжна організація, учасники платіжної системи та сукупність відносин, що виникають між ними при проведенні переказу коштів. Проведення переказу коштів є обов'язковою функцією, що має виконувати платіжна система. [32]

У Законі України «Про платіжні послуги»: «Платіжна система - система для виконання платіжних операцій із формальними та стандартизованими домовленостями і загальними правилами щодо процесингу, клірингу та/або виконання розрахунків між учасниками платіжної системи» [31].

Економічна суть роботи платіжної системи полягає у зниженні витрат на транзакції, мінімізації ризиків, які можуть виникати під час виконання платіжних операцій, також у підвищенні ефективності розрахунків у національній економіці [29].

Платіжна інфраструктура, яка добре розвинена, підвищує довіру суспільства до фінансової системи, стимулює використання платіжних інструментів, що пов'язані з безготівковими розрахунками та сприяє зменшенні тіньової економіки.

Структура платіжної інфраструктури України є багатоеlementною та включає в себе наступні складові (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Основні елементи та учасники платіжної інфраструктури України

Елемент/учасник	Опис
Платіжні інструменти	Готівкові кошти, платіжні картки, чеки, платіжні доручення, електронні гроші.
Банки	Фінансові установи, що надають широкий спектр платіжних послуг, включаючи відкриття рахунків, емісію карток, здійснення переказів.
Небанківські установи	Платіжні організації, оператори платіжних систем, члени платіжних систем, що надають окремі платіжні послуги
Платіжні системи	Сукупність правил, процедур та технічної інфраструктури, що забезпечує здійснення переказу коштів між учасниками. Можуть бути картковими (Visa, Mastercard, ПРОСТІР), системи миттєвих платежів, системами електронних грошей.
Технологічна інфраструктура	Апаратне та програмне забезпечення, мережі зв'язку, процесингові центри, що забезпечують обробку та передачу платіжної інформації.
Нормативно-правове регулювання	Закони, постанови НБУ, інші нормативні акти, що визначають правила функціонування платіжної інфраструктури та регулюють діяльність її учасників.
Користувачі	Фізичні та юридичні особи, які використовують платіжні інструменти та послуги для здійснення розрахунків та інших фінансових операцій.

Таким чином, платіжна інфраструктура – це складна екосистема, що складається з низки взаємопов'язаних елементів, кожен з яких виконує свою унікальну функцію. Ці компоненти можна згрупувати за їхнім призначенням:

Учасники платіжної системи (суб'єкти) – це фізичні та юридичні особи, установи та організації, які відіграють певну роль у процесі здійснення платежів.

Ініціатори платежів (платники) – це фізичні або юридичні особи, які

здійснюють платіж з метою оплати товарів, послуг, переказу коштів тощо.

Отримувачі платежів (бенефіціари) – це фізичні або юридичні особи, які отримують кошти внаслідок здійснення платежу.

Банки-емітенти – банки, які випускають платіжні інструменти (наприклад, платіжні картки) для платників та обслуговують їхні рахунки.

Банки-екваєри – банки, які забезпечують прийом платежів у отримувачів (наприклад, встановлюють POS-термінали у торговельних точках, надають послуги інтернет-еквайрингу).

Платіжні системи (оператори платіжних систем) – це організації, які встановлюють правила, процедури та стандарти для здійснення платежів, забезпечують маршрутизацію та обробку транзакцій. Приклади: Visa, Mastercard, «ПРОСТІР» (в Україні), PayPal, Google Pay, Apple Pay.

Центральні банки відіграють ключову роль як регулятори, наглядові органи, а також оператори основних міжбанківських розрахункових систем (наприклад, СЕП НБУ). Вони забезпечують стабільність фінансової системи та функціонування грошового обігу [19].

Розрахункові палати – установи, які здійснюють збір, сортування та взаємний залік (кліринг) платіжних доручень між учасниками платіжної системи, зменшуючи кількість фактичних переказів коштів.

Небанківські фінансові установи та платіжні організації - компанії, які надають платіжні послуги (наприклад, переказ коштів, випуск електронних грошей) без банківської ліцензії, але під наглядом регулятора.

Постачальники технологічних рішень – це компанії, що надають обладнання та програмне забезпечення для платіжних систем (наприклад, виробники POS-терміналів, розробники платіжних шлюзів).

2. Платіжні інструменти – це матеріальні або нематеріальні засоби, що використовуються для ініціювання та здійснення переказу коштів. А саме це: готівка, платіжні картки, банківські перекази, електронні гроші, мобільні платежі, електронні чеки/векселі, криптовалюти.

3. Технологічна інфраструктура – це сукупність апаратних та програмних

засобів, що забезпечують обробку та передачу платіжної інформації.

Мережі зв'язку та комунікації забезпечують передачу даних між учасниками платіжної системи (наприклад, SWIFT, системи маршрутизації транзакцій платіжних систем, інтернет-мережі). Апаратне забезпечення POS-терміналів, банкоматів, серверів, центрів обробки даних.

Програмне забезпечення – це системи управління базами даних, операційні системи, платіжні шлюзи, системи інтернет-банкінгу та мобільні додатки, програмне забезпечення для клірингу та розрахунків.

До засобів безпеки відносять технології шифрування даних, токенизації, двофакторної автентифікації, системи виявлення та запобігання шахрайству (fraud monitoring systems), брандмауери, системи контролю доступу.

4. Правове та регуляторне середовище (правила та норми) – це система законів, підзаконних актів, стандартів та правил, що регулюють функціонування платіжної інфраструктури та забезпечують її безпеку та стабільність. А саме законодавство, нормативно-правові акти, стандарти, механізми нагляду та контролю

5. Процедури та протоколи – це послідовність дій та взаємодій між компонентами, що забезпечують виконання платіжних операцій.

Ці функціональні компоненти працюють злагоджено, формують цілісну та ефективну систему, яка є основою сучасної економіки. Будь-який збій або недолік в одному з компонентів може вплинути на функціонування всієї платіжної інфраструктури.

Специфіка платіжної інфраструктури включає в себе: різноманітність технологій – починаючи від традиційних POS-терміналів та банкоматів до сучасних мобільних платіжних систем, електронних гаманців та інтернет-банкінгу. Складну мережу взаємодії (наприклад, Visa, Mastercard). Забезпечення безпеки. Регулювання діяльності платіжної інфраструктури контролюється центральним банком та іншими фінансовими регуляторами [38].

Роль платіжної інфраструктури на платіжному ринку є дуже вагомою, тому що вона забезпечує безперебійності розрахунків, сприяє розвитку безготівкової

економіки, підтримка електронну комерцію, підвищує ефективності бізнесу та сприяє фінансовій інклюзії.

Таким чином, платіжна інфраструктура є фундаментом сучасного платіжного ринку, визначаючи можливості, швидкість, безпеку та зручність здійснення фінансових операцій. Її постійний розвиток є важливим фактором для економічного зростання та підвищення якості фінансових послуг.

Отже тепер ми можемо визначити основні функції та роль платіжної інфраструктури. Для забезпечення стабільності та розвитку економіки, ефективно функціонуюча інфраструктура має виконувати функцію забезпечення ефективного обігу коштів для сприяння безпроблемного здійснення господарської діяльності, та створення механізмів для швидкого та надійного переказу грошей.

Також з метою підвищення ефективності економічних процесів необхідне зниження трансакційних витрат, оскільки, готівкові розрахунки потребують більшої витрати часу та ресурсів, в той час як розвинені безготівкові платіжні системи дозволяють мінімізувати такі витрати [15].

Безготівкові платіжні операції часто можуть зазнавати кібератак, які негативно впливають на їх використання, тому платіжна інфраструктура включає передові технології для захисту від шахрайства та несанкціонованого доступу до коштів, цим самим забезпечуючи підвищення рівня безпеки платіжних операцій.

Для прозорості фінансових потоків та зменшення відсотка тіньової економіки, платіжна інфраструктура сприяє ефективному розвитку безготівкових платежів та стимулює їх використання. (національний банк)

У наш час дуже важливим є забезпечення міжнародних розрахунків, саме тому сучасна та ефективна платіжна інфраструктура має сприяти інтеграції національної економіки у світові фінансові ринки.

Таким чином, існування платіжної інфраструктури відіграє важливу роль для забезпечення стабільності, ефективності та розвитку національної економіки.

Відповідно до чинного Закону України «Про платіжні послуги» виділяють наступні види платіжних операцій:

1. За формою розрахунків: готівкові та безготівкові розрахунки
2. За ініціацією: кредитовий та дебетовий переказ
3. Залежно від використання платіжних інструментів: операцій з використанням платіжних карток, операції з електронними грошима, міжбанківські перекази коштів та миттєві перекази
4. За суб'єктами: платіжні операції фізичних осіб, платіжні операції юридичних осіб, платіжні операції між банками та платежі на користь держави [4].

Порядок виконання платіжних операцій залежить від платіжного інструменту, яким користується суб'єкт та від виду обраної операції. Загалом принципи та окремі види процедур регулюються багаточисельними нормативно-правовими актами НБУ, а саме: інструкцією про безготівкові розрахунки в національній валюті, інструкція про міжбанківські перекази коштів на території України в національній валюті, положення про порядок емісії та еквайрингу платіжних інструментів, положення про випуск електронних грошей та здійснення платіжних операцій з ними та інструкція про порядок організації касової роботи банками та проведення платіжних операцій надавачам платіжних послуг в Україні.

Сам порядок виконання платежу включає такі етапи:

1. Ініціювання платежу.
2. Прийняття платіжної інструкції до виконання.
3. Обробка платежу.
4. Переказ коштів.
5. Зарахування коштів отримувачу.
6. Підтвердження виконання.

Отже, платіжна інфраструктура є комплексною системою і охоплює технологічні розвиток, суб'єктів ринку, платіжні інструменти та нормативно-правові акти, якими регулюється. Таким чином, закладено теоретичний

фундамент для здійснення подальшого аналізу стану платіжної інфраструктури України.

1.2 . Загальні засади функціонування платіжних систем

Ключовим елементом платіжної інфраструктури є платіжні системи. Вони у межах виконання свої функцій забезпечують механізм для здійснення грошових переказів як на території України, так і за її межами.

Загальні засади функціонування платіжних систем в Україні регулюються Законом України «Про платіжні послуги» [31] та нормативно-правовими актами Національного банку України [30].

Таблиця 1.2

Основні принципи функціонування платіжних систем

Законність	Діяльність платіжної системи має відповідати вимогам законодавства
Прозорість	Учасники платіжних систем зобов'язані забезпечувати надання інформації про надання послуг з переказу коштів для захисту прав споживачів таких послуг
Безпека та надійність	Платіжні системи мають забезпечувати безпеку та надійність проведення платіжних операцій, захист інформації та запобігання шахрайству
Використання національної валюти	Учасники платіжних систем сплачують платіжним організаціям платіжних систем за послуги, які надаються в Україні, включно в гривнях (Стаття 9 закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні»)
Ефективність і швидкість розрахунків	Національний банк України здійснює нагляд за функціонуванням платіжних систем
Управління ризиками	Визначаються та мінімізуються фінансові, операційні, правові й інші ризики

Отже, дотримання цих принципів забезпечує стабільність платіжної системи, і загалом платіжної інфраструктури, та підвищенню довіри населення до безготівкових розрахунків.

Платіжні системи класифікують за такими ознаками:

1. За територіальною ознакою існують внутрішньодержавні та міжнародні системи.

Внутрішньодержавними називають ті, які у яких платіжна організація є резидентом України та здійсню свою діяльність тільки в межах України. Прикладами є «ПРОСТІР» – державна карткова платіжна система, оператором, якої є Національний банк України. EasyPay – небанківський оператор платіжних та фінансових сервісів, який заснований у 2007 році. Portmone – українська міжбанківська платіжна система, котра працює з 2002 року.

Міжнародні платіжні системи забезпечують переведення коштів не тільки в Україні а і за її межами. Прикладами є Visa, Mastercard, PayPal – це міжнародні платіжні системи засновані у США.

При дослідженні сучасних електронних платіжних систем, нашу увагу привернули світові лідери таких загальновідомих систем як Visa та MasterCard. Visa прийнято вважати однією із найвпливовіших та найбільших надійних платіжних систем у світі, не зважаючи на те що вона не випускає кредитні картки та не надає кредитних послуг. Visa акцентує свою увагу на надійності, безпеці та інклюзивності. Mastercard опирається на ту ж саму політику що і Visa та також є однією з провідних платіжних систем у світі. Visa та Mastercard не випускають картки безпосередньо, вони працюють з фінансовими організаціям з усього світу, які у свою чергу випускають картки під їхнім брендом [40].

2. За видами карткових послуг виділяють карткові платіжні системи, системи електронних грошей, системи грошових переказів та системи миттєвих платежів. Основним інструментом карткових платіжних систем є платіжні картки (дебетові та кредитні).

3. За значенням платежів оброблюваних платежів існує система великих платежів та система роздрібних платежів. Прикладом системи великих платежів в Україні є Система електронних платежів (СЕП) Національного банку України, яка обробляє значні за сумою платежі.

4. За характером власності бувають державні та приватні платіжні системи.

5. З технологією доступу традиційні платіжні системи, ті які використовують фізичні платіжні інструменти та інфраструктура, а також електронні платіжні системи – функціонують в онлайн – середовищі, використовують електронні гроші, інтернет-банкінг та мобільні додатки.

Платіжні системи відіграють надзвичайно важливу роль у функціонуванні економіки, вони забезпечують ефективність розрахунків, підтримку грошового обігу, прозорість фінансових потоків, розвиток комерції, а також інтеграцію у світову економіку [36].

Національний банк України (НБУ) періодично публікує статистичні дані, які можуть містити інформацію про використання платіжних карток різних систем. Тому на основі наявної інформації можна сформулювати такі дані щодо загальних тенденцій на платіжному ринку України [23].

За останні роки в Україні спостерігається стійка тенденція до збільшення частки безготівкових платежів, що сприяє активному використанню платіжних карток усіх систем.

Розширення мережі POS-терміналів та банкоматів, а також розвиток онлайн-платежів, створюють сприятливі умови для використання платіжних карток.

Національна платіжна система ПРОСТІР була створена з метою розвитку внутрішнього платіжного ринку та забезпечення незалежності платіжної інфраструктури. На початкових етапах свого розвитку вона мала меншу частку ринку порівняно з міжнародними системами. Однак, завдяки підтримці держави, розширенню мережі приймання та впровадженню нових сервісів, її популярність поступово зростає. Точні поточні дані щодо частки ринку ПРОСТІР можуть бути обмеженими у публічному доступі, але її роль як національної альтернативи є важливою [9].

Національний банк України (НБУ) здійснює оверсайт платіжної інфраструктури, що включає нагляд за дотриманням законодавства про захист прав споживачів фінансових та платіжних послуг. Це є одним з основних завдань

Комітету з питань нагляду та регулювання діяльності банків, оверсайта платіжної інфраструктури.

Загалом, НБУ є одним з лідерів цифрової трансформації української фінансової системи. Зокрема, 1 грудня 2024 року відбувся перехід на нову версію Системи електронних платежів НБУ (СЕП), де була впроваджена функціональність миттєвих кредитових переказів. Це забезпечує практично миттєве перерахування коштів з рахунку платника на рахунок отримувача, тривалістю не більше 10 секунд, з обов'язковим негайним інформуванням обох сторін про результати операції. Очікується, що миттєві перекази СЕП позитивно вплинуть на рівень цифровізації, фінансової інклюзії та розвиток безготівкової економіки.

Запровадження миттєвих кредитових переказів також сприятиме подальшій трансформації фінансового ринку України, зокрема, розвитку відкритого банкінгу, який має запрацювати з 1 серпня 2025 року. Запуск відкритого банкінгу передбачає появу нових учасників на платіжному ринку України – надавачів нефінансових платіжних послуг, які зможуть розробляти власні продукти після отримання відповідної авторизації. Миттєві кредитові перекази та відкритий банкінг сприятимуть виконанню частини критеріїв інтеграції України в Єдину зону платежів у євро (SEPA) [33].

НБУ також планує запровадити новий тип фінансової установи – банк фінансової інклюзії з обмеженою банківською ліцензією, щоб вирішити питання доступу населення та бізнесу до фінансових послуг у невеликих населених пунктах та наближених до фронту територіях. Відповідний законопроект перебуває на розгляді Верховної Ради.

Отже, платіжні системи, будь-якої країни, є незамінним елементом сучасної економіки. Тож важливим фактором для економічного зростання та підвищення добробуту населення є постійний розвиток та вдосконалення платіжної системи.

Платіжні системи є фундаментом сучасної економіки, що забезпечують ефективні грошові перекази як в Україні, так і за її межами, керуючись

принципами законності, прозорості, безпеки та надійності. Національний банк України, як регулятор, активно трансформує фінансовий сектор, запроваджуючи інновації, такі як миттєві кредитові перекази в СЕП та майбутній відкритий банкінг. Ці кроки, поряд з розвитком національної платіжної системи «ПРОСТІР» та планами щодо банків фінансової інклюзії, сприяють цифровізації, фінансовій інклюзії та інтеграції України у світову фінансову систему, зокрема в Єдину зону платежів у євро (SEPA).

1.3 Ризики і безпека платіжних систем у сучасних умовах

Попри свою зручність та ефективність для економіки, платіжні системи зустрічаються з численними ризиками пов'язаними з їх роботою. Тому дуже важливим є забезпечення безпеки для існування платіжних систем, захисту коштів користувачів та підтримки довіри до платіжної інфраструктури.

У роботі платіжної системи виникають такі ризики як правовий, операційний, кредитний, ліквідності та системний. Розглянемо їх детальніше.

Правовий ризик виникає через недосконалу правову базу, правову невизначеність або недотримання учасниками платіжної системи законодавства та договірних зобов'язань. Оцінюється за показниками, що відображають вірогідність невідповідності діяльності, та величиною можливих збитків від порушень.

Операційний ризик пов'язаний з операційними та технічними помилками, збоями в апаратно-програмних комплексах або протиправними діями персоналу. Оцінюється якісними та кількісними показниками вірогідності збоїв та величиною збитків від порушень функціонування.

Кредитний ризик означає невиконання зобов'язань одним з учасників розрахунків, коли платіж не здійснюється ні в строк, ні в майбутньому. Оцінюється за показниками кредитоспроможності учасників та сумою невиконаних зобов'язань, а наслідки – кількісними значеннями збитків або упущеної вигоди.

Ризик ліквідності виникає при недостатності коштів для здійснення розрахунків у визначений термін. Оцінюється за показниками вірогідності недостатності коштів та сумою прострочених зобов'язань, а наслідки – кількісними значеннями збитків або упущеної вигоди.

Системний ризик характеризується «ефектом доміно», коли невиконання зобов'язань одним учасником або збій у системі призводить до фінансових труднощів інших, поширюючи наслідки кредитного, ліквідності та операційного ризиків. Оцінюється за показниками вірогідності поширення наслідків та кількісними значеннями можливого збитку (фінансові втрати, претензії від регулятора) [22].

В Додатку А подано структурований підхід до ідентифікації та оцінки ключових ризиків, що є фундаментальним для управління безпекою та стабільністю платіжної системи.

З стрімким розвитком технологій одним із основних ризиків стали кіберризики, а саме: кібератаки, фішинг та соціальна інженерія, шкідливе програмне забезпечення, атаки на програмне забезпечення та інфраструктуру.

Дедалі частіше в інфопросторі ми чуємо слово кібератака, і найбільше випадків стаються у фінансовій системі. Зазвичай такі дії злочинців спрямовані на порушення працездатності систем, зокрема і платіжних, крадіжку конфіденційної інформації або несанкціонованому заволодінню коштами. Кіберзлочинці атакують платіжні системи задля заволодіння даними платіжних карток або ж персональними даними користувачів [33].

До топ-10 загроз кібербезпеці у 2024 році віднесли фішинг та соціальну інженерію. У цьому випадку треба бути дуже обережним з посиланням за якими переходите в мережі Інтернет та не довіряти конфіденційну інформацію малознайомим людям. Зловмисники обманними методами отримують доступ до облікових карток клієнтів, а саме логінів, паролів, PIN та CVV кодів, користуючись цими даними можуть вільно користуватися коштами карток [45].

Також для крадіжки даних можуть використовувати віруси та атаки на програмне забезпечення, що призведе до втрати даних та в подальшому вимагання викупу цих даних [9].

Технічні збої та відмови пов'язані з операційними ризиками. Несправність обладнання, програмного забезпечення або каналів комунікації призводять до перебоїв у роботі платіжних системи. Дуже важливим ще є ризик людського фактору, помилки, які може допустити персонал при обробці платежів та даних клієнта можуть призвести до фінансових втрат або порушення безпеки.

Звісно фінансові ризик для платіжної системи завжди були та будуть, наприклад кредитні ризики пов'язані з неповерненням кредитних коштів, які були надані клієнту, у межах виконання його фінансових зобов'язань. Або ж ризик пов'язаний з недостатністю коштів для своєчасного виконання платіжних зобов'язань – ризик ліквідності [4]

Тому для мінімізації ризиків та забезпечення безпеки платіжних систем необхідно використовувати комплекс заходів на всіх рівнях роботи.

Для зменшення кіберзагроз та понесення фінансових витрат використовують шифрування даних. Для захисту даних застосовують криптографічні методи, які передаються між користувачами та платіжними системами.

Також користуються методами аутентифікації для підтвердження особи користувачів при вході в обліковий запис, часто він може складатися з декількох етапів (пароль, Face ID, відбиток пальця, підтвердження особи через дзвінок за номером телефону). Тому для кожного користувача платіжної системи завдяки токенизації присвоюється унікальний ідентифікатор, для запобігання втрати даних карток.

Ще використовують антифрод-системи – це системи спрямовані на виявлення та запобігання шахрайству, за допомогою них є можливість здійснення аналізу транзакцій в реальному часі.

У першому розділі було розкрито теоретичні основи та економічну сутність платіжної інфраструктури, визначено її як комплексну систему, що

охоплює технологічний розвиток, суб'єктів ринку, платіжні інструменти та нормативно-правові акти, що її регулюють.

Підкреслено ключову роль платіжної інфраструктури в забезпеченні швидкого, безпечного та зручного переказу коштів, сприяючи розвитку торговельних відносин, інвестиційної діяльності та економічному зростанню. Також було розглянуто основні елементи платіжної інфраструктури, такі як платіжні інструменти, банки, небанківські установи, платіжні системи, технологічна інфраструктура, нормативно-правове регулювання та користувачі, а також проаналізовано загальні засади функціонування платіжних систем в Україні, що регулюються Законом України «Про платіжні послуги» та нормативно-правовими актами Національного банку України. Окрему увагу приділено ризикам платіжних систем, включаючи правовий, операційний, кредитний, ліквідності та системний ризики, а також кіберризики, і висвітлено заходи для їх мінімізації та забезпечення безпеки платіжних операцій, такі як шифрування даних, багатофакторна аутентифікація та антифрод-системи.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СТАНУ РОЗВИТКУ ПЛАТІЖНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В УКРАЇНІ

2.1. Історичний розвиток платіжної інфраструктури в Україні

На початку існування людської цивілізації, коли ще не було створено фізичних грошей: монет та купюр, для задоволення економічних потреб використовували натуральний обмін або ж бартерні відносини. Суть цього виду економічних розрахунків полягала у обміні одного товару на інший, з умовою що товар, який обмінюється буде задовільняти потреби всіх сторін угоди [18].

Проте у цьому вигляді розрахунки проіснували не довго, так як існував перелік недоліків, тому що при оцінці одного та іншого товару, вони могли відрізнитися за цінністю, що приводило до нерівноправ'я.

Саме це стало поштовхом до утворення таких грошових одиниць як металеві гроші – поява їх значно спростила обмін та сприяла подальшому економічному розвитку.

Металеві гроші за період свого існування видозмінювались та еволюціонували, з початку це були безформні зливки та шматки металу, пізніше їм присвоїли стандарти за вагою та розміром, після чого утворилися перші монети, які швидко поширювались по всьому світу, а карбування монет стало новою професією [25]

Проте відсутність, будь якої, розвиненої платіжної інфраструктури було наслідком того що переважав натуральний обмін, а пізніше відсутність правових засад та фінансових інституцій, саме це стало причиною для утворення платіжних систем.

Як було сказано у розділі 1, однією із фундаментальних складових сучасної ефективної економіки є платіжна інфраструктури, вона забезпечує безперебійний та ефективний рух коштів між суб'єктами економічної діяльності. На території України, становлення та розвиток платіжної інфраструктури

зайняло довгий проміжок часу і пройшов складний шлях, опираючись на політичні, економічні та технологічні зміни.

У своїй роботі Пожидаєва М. спираючись на вітчизняні та економічні підходи узагальнила вигляд еволюції платіжної інфраструктури та виділила такі основні її етапи розвитку [28].

Таблиця 2.1

Етапи розвитку платіжної інфраструктури

Етап	Період	Основні характеристики
1 етап: Формування юридичних умов	Кінець XVIII – кінець XIX ст.	Створення перших передумов для безготівкових платежів.
2 етап: Початкове використання електронних засобів	XX століття	Поява перших електронних засобів та електронних грошей, початок автоматизації платіжних процесів.
3 етап: Активна цифровізація платежів	XXI століття – теперішній час	Стрімка цифровізація, поширення міжнародних електронних платіжних систем, розвиток криптовалют та новітніх платіжних інструментів.

Деталізуємо особливості періодизації платіжної інфраструктури.

1 етап розпочався з кінця XVIII і закінчився наприкінці XIX ст. У цей період сформувались перші передумови появи перших електронних платіжних інструментів, вони мали вигляд чеків, векселів та платіжних документів. Він став фундаментом для розвитку безготівкових платежів.

Чеки – один із платіжних інструментів, що утворився на даному етапі, вони являли собою письмовий документ, за яким власник рахунку банку повинен був виплатити певну суму коштів пред'явнику чека або вказаній особі. Це стало поштовхом та одним із перших документів, які дозволяли здійснювати платежі без використання та фізичної передачі монет чи банкнот [31]

Вексель подібний до чека, проте за ним векселедавець повинен у безумовному порядку, у визначений строк та певному місці сплатити конкретну

суму грошей векселедержателю.

Перший етап загалом заклав більше юридичні основи для розвитку платіжних систем. Перші платіжні інструменти, які з'явилися на ринку, давали змогу здійснювати платежі не готівкою, а безпосередньо ними, хоча на потку їхнє використання і було обмеженим.

На другому етапі розпочалось початкове використання електронних платіжних засобів та перших електронних грошей. Цей етап формування платіжної системи охоплює XX століття. Саме в цей період технологічного процесу починають з'являтися перші електронні гроші та платіжні засоби. Вперше почали автоматизовувати здійснення платіжних процесів.

Тоді на ринок вийшли перші прототипи сучасним банківським карткам це магнітні платіжні картки, вони не набули широкого поширення, проте запустили незворотній процес цифровізації платіжної системи. А також в цей період почали використовувати телеграфний зв'язок для передачі платіжних інструкцій [4].

Другий етап став періодом переходу від паперових до електронних форм платежів, саме тоді були закладені перші технологічні та організаційні основи для цифрової революції, що сталася в майбутньому у фінансовій сфері.

Третій етап активної цифровізації платежів бере початок у XXI столітті та сягає теперішнього часу. Поширення міжнародних електронних платіжних систем, таких як PayPal, Payoneer, Skrill та ін., розвиток криптовалют, QR-кодів, цифрових валют.

На початку нового тисячоліття почалась стрімка цифровізація у всіх сферах життя, яка доторкнулася і до платіжної інфраструктури. Набули глибокого поширення міжнародні електронні платіжні системи, які забезпечували зручні та швидкі транзакції.

Поява Bitcoin сколихнула увесь фінансовий ринок, оскільки з'явилося щось абсолютно нове у класі цифрових активів. Одним із найпростіших інструментів для оплати стали QR-коди, за допомогою сканування яких можна здійснювати переказ коштів, не хвилюючись що вони попадуть не туди куди потрібно [38].

Отже, третій етап став початком нового періоду для розвитку платіжної інфраструктури. Кардинальні зміни принесли цифрові технології та сильно змінили спосіб здійснення платежів.

Створення Національного банку України (НБУ) стало однією з ключових подій у процесі становлення незалежної фінансової системи країни після розпаду Радянського Союзу [43].

З проголошенням незалежності України у серпні 1991 року, постала нагальна потреба у створенні власного центрального банку, який би здійснював емісію національної валюти, регулював грошовий обіг та забезпечував стабільність фінансової системи. 1992 рік став знаковим для заснування НБУ, коли Верховна Рада України ухвалила Закон «Про Національний банк України». Цей закон визначив Національний банк як центральний банк держави, який є емісійним центром, проводить єдину державну грошово-кредитну політику, координує функціонування банківської системи та забезпечує стабільність національної грошової одиниці [31].

На початковому етапі становлення НБУ, його основні зусилля були спрямовані на вирішення першочергових завдань, серед яких:

Розбудова власної банківської системи - це включало створення нормативно-правової бази для функціонування комерційних банків, ліцензування та нагляд за їхньою діяльністю.

Організація грошового обігу - після гіперінфляції початку 90-х років, НБУ активно працював над стабілізацією національної валюти, зокрема через проведення монетарної політики та запровадження гривні у 1996 році. Це був надзвичайно важливий крок для формування незалежної платіжної системи [2]

Створення системи міжбанківських розрахунків - до появи сучасних автоматизованих систем, міжбанківські розрахунки були складним і повільним процесом. НБУ почав розробляти та впроваджувати механізми, які б дозволили банкам ефективно обмінюватися коштами та забезпечувати клієнтські платежі [13].

Роль Національного банку України у розвитку платіжної інфраструктури

значно посилилася з часом і набула комплексного характеру:

1. Регуляторна функція завдяки якій Національний банк України став головним регулятором платіжного ринку, розробляючи та затверджуючи нормативно-правові акти, що регламентують функціонування платіжних систем, порядок проведення розрахунків, вимоги до їх безпеки та надійності. Це включало регулювання діяльності банків, небанківських фінансових установ, платіжних організацій та операторів платіжних систем.

2. Наглядова функція Національного банку здійснює постійний нагляд за діяльністю учасників платіжного ринку, контролюючи дотримання ними законодавства, встановлених стандартів та вимог до безпеки. Це забезпечує захист прав споживачів платіжних послуг та стабільність усієї системи.

3. Операційна функція НБУ стосується того що він є оператором та власником ключової національної платіжної системи – Системи електронних платежів (СЕП). СЕП була запущена у 1993 році і стала основою для міжбанківських розрахунків в Україні. Вона забезпечує високу швидкість та надійність проведення платежів між банками, що є критично важливим для функціонування економіки. Постійна модернізація СЕП, включаючи її перехід на режим 24/7 у 2023 році, підкреслює її центральну роль у платіжній інфраструктурі.

4. Інноваційна функція - НБУ активно сприяє впровадженню інноваційних технологій у платіжній сфері. Він виступає ініціатором та підтримкою проєктів, спрямованих на розвиток безготівкових розрахунків, впровадження сучасних платіжних інструментів (таких як електронні гроші, безконтактні платежі) та цифрову трансформацію фінансових послуг.

5. Розвиток національних платіжних систем, окрім СЕП, НБУ підтримує розвиток інших національних платіжних систем, наприклад, національної платіжної системи «ПРОСТІР», що сприяє зменшенню залежності від міжнародних платіжних систем та підвищенню безпеки фінансових операцій всередині країни.

Отже, Національний банк України пройшов шлях від створення базових

інституційних передумов до становлення як центральної ланки платіжної інфраструктури, що визначає її архітектуру, функціонування та стратегічні напрями розвитку. Його роль є незамінною для забезпечення ефективних, безпечних та інноваційних платіжних рішень в Україні.

2.2. Сучасний стан діяльності учасників платіжної інфраструктури України

Платіжна інфраструктура в Україні на сучасному етапі супроводжується динамічним розвитком, зростанням безготівкових розрахунків та активним впровадженням інноваційних технологій. [25]

Основними учасниками, які підтримують стан платіжної інфраструктури в Україні є Національний банк України (НБУ) – є головним регулятором платіжної системи, визначає правила її функціонування, здійснює нагляд, забезпечує стабільність, надійність та безпеку платежів [1].

Система електронних платежів (СЕП) – є оператором Національного банку України, забезпечує розрахунки банків та їхніх клієнтів у гривні в межах України.

Національний банк активно підтримує розвиток безготівкових платежів, впроваджує нові технології та стандарти. Він встановлює правила та накази для здійснення безготівкових розрахунків та сприяє їх безпеці та надійності.

Національний банк створив державну Систему електронних платежів для забезпечення розрахунків банків та їхніх клієнтів у гривні в межах України. СЕП забезпечує високий рівень безпеки і надійності переказу коштів між банками. СЕП обслуговує понад 99% міжбанківських платежів у державі, тому вона визнана системно важливою платіжною системою України. СЕП належить до системи валових розрахунків у режимі реального часу (за міжнародною класифікацією – RTGS)

З 01 грудня 2024 року Національний банк здійснив перехід на нову версію СЕП-4.1, в якій реалізована функціональність миттєвого кредитового переказу СЕП (далі – миттєвий переказ СЕП).

Функціональність миттєвого переказу СЕП надає змогу надавачам платіжних послуг протягом 10 секунд здійснювати переказ коштів від платника до отримувача, що забезпечує надійний, швидкий і якісний сервіс для користувачів [41].

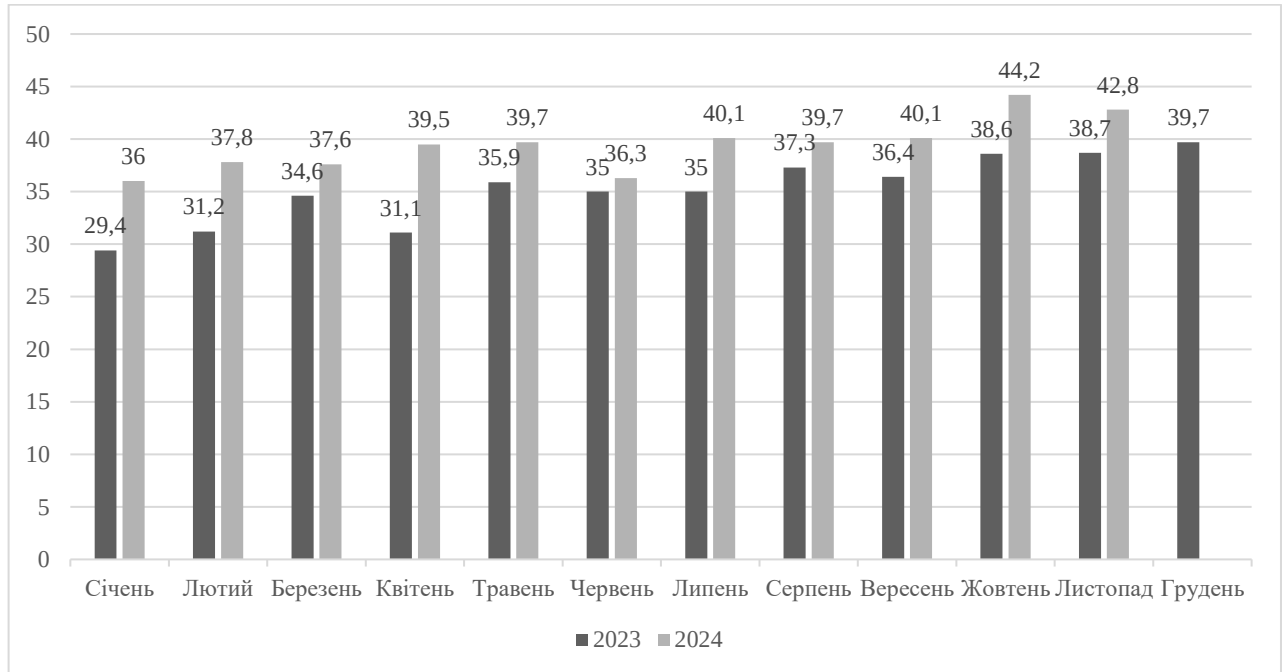

Рис.2.1. Обсяги платежів здійснених через СЕП

Система електронних платежів (СЕП) Національного банку України у 2024 році продовжувала надійно та ефективно функціонувати, задовольнивши потреби фінансової системи України у розрахунках національною валютою. СЕП, як єдина системно важлива державна платіжна система класу RTGS, працює в режимі 24/7 та забезпечила проведення 99% міжбанківських платежів в Україні. Загалом у 2024 році через СЕП здійснено майже 484 млн платежів на суму близько 241 трлн грн, що на 14% більше порівняно з 2023 роком, при цьому 49% платежів були між рахунками клієнтів банків

Національна платіжна система «Український платіжний простір» (ПРОСТІР) – державна карткова платіжна система. Учасниками ПРОСТІР є банки та небанківські установи. Основним продуктом системи є платіжні картки ПРОСТІР, що випускаються українськими банками до рахунку клієнта. З їх використанням можна здійснювати будь-які платіжні операції на території України – розрахунки в торговельній мережі та мережі Інтернет, отримання

готівки в банкоматах та через термінали на касах магазинів, перекази коштів з картки на картку та інші операції.

Інфраструктура НПС «ПРОСТІР» у 2024 році була розширена. Зокрема, «УНІВЕРСАЛБАНК», «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК» та «КРИСТАЛБАНК» налагодили мережу власних платіжних пристроїв. ТОВ «НоваПей» впровадило інтернет-еквайринг для платіжних карток НПС «ПРОСТІР» та налаштувало приймання цих платіжних карток у мобільному застосунку «Нова Пошта». «УКРСИББАНК» та «А-БАНК» забезпечили можливість здійснення операцій покупки з видачею готівки на касах торговельних мереж. Банки налаштували приймання карток НПС «ПРОСТІР» у своїх еквайрингових мережах. «УКРГАЗБАНК», «А-БАНК» та «УКРСИББАНК» налаштували приймання платіжних карток НПС «ПРОСТІР» для здійснення оплати товарів та послуг з використанням технології «термінал у смартфоні». «ТАСКОМБАНК» реалізував поповнення платіжних карток системи готівкою у власних терміналах самообслуговування.

Також, у 2024 році банки-учасники системи завершили налаштування безконтактних банкоматів для забезпечення можливості обслуговування безконтактних платіжних карток НПС «ПРОСТІР» із використанням NFC-модуля. До банків, що завершили налаштування, належать «ПРАВЕКС БАНК», «ОЩАДБАНК», «УКРСИББАНК», «Райффайзен Банк», «А-БАНК», «СЕНС БАНК». ПАТ «Банк Восток» та «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК» також завершили налаштування. Наразі розрахунки платіжними картками НПС «ПРОСТІР» можна здійснювати в 508 тис. торговельних платіжних терміналах та в 15 тис. банкоматах, що становить майже 100% від загальної кількості цих платіжних пристроїв в Україні.

У 2024 році держателі платіжних карток НПС «ПРОСТІР» частіше використовували їх для здійснення безготівкових операцій, про що свідчить зростання частки безготівкових операцій у загальній кількості операцій за 2024 рік - до 80% (у 2023 році було 78%). Також відбулося зростання суми

безготівкових платіжних операцій на одну активну платіжну картку на 19% (з 6 361 грн до 7 592 грн).

Протягом 2024 року «ОТП Банк», «КРИСТАЛБАНК» та «ТАСКОМБАНК» розпочали роботу в статусі емітентів НПС "ПРОСТІР". На кінець року випуск платіжних карток НПС «ПРОСТІР» здійснювали 16 учасників системи. Загальна кількість платіжних карток НПС «ПРОСТІР», емітованих банками-учасниками системи на кінець 2024 року, становила 455 тис. шт., та їхніх активних платіжних карток – 205 тис. шт. (45% від загальної кількості).

На сьогодні у системі «ПРОСТІР» налічується 508 тисяч платіжних терміналів, 13 тисяч терміналів самообслуговування, 15 тисяч банкоматів та 455 тисяч карток [42].

Банки забезпечують відкриття та обслуговування розрахунків, емісію грошей та еквайринг платіжних карток, грошові перекази та інші платіжні послуги. Банки є основними провайдерами платіжних послуг між банками та клієнтами. Вони активно розвивають інтернет банкінг, мобільні додатки та безконтактні технології для зручності клієнтів [39].

Небанківські надавачі платіжних послуг – спеціалізовані платіжні сервіси, такі як онлайн платежі, грошові перекази та електронні гаманці.

Визначивши учасників платіжної інфраструктури України можемо провести аналіз діяльності кожного з них за останні 3 роки.

НБУ оперативно впроваджував регуляторні зміни для забезпечення стабільності платіжної системи, зокрема встановлював ліміти на окремі види операцій, визначав особливості роботи банків та НФУ в кризових умовах, підтримував безперебійність функціонування СЕП. НБУ продовжував політику сприяння розвитку безготівкових розрахунків, стимулював використання платіжних карток та інших електронних платіжних інструментів. НБУ вживав заходів для підтримки працездатності платіжної інфраструктури, зокрема банкоматної мережі та POS-терміналів, в умовах воєнних дій. НБУ продовжував

працювати над розширенням функціональності та підвищенням привабливості національної платіжної системи [25]

Банки зіткнулися з необхідністю забезпечення безперебійності надання платіжних послуг в умовах бойових дій, міграції населення, руйнування інфраструктури. Багато банків оперативно переналаштовували свою роботу, забезпечували віддалений доступ до послуг, підтримували роботу банкоматних мереж у безпечних регіонах. Попри війну, спостерігалось подальше зростання частки безготівкових розрахунків, що зумовлено як зручністю, так і безпековими міркуваннями. Банки активно розвивали дистанційні канали обслуговування, що стало особливо важливим в умовах обмеженого фізичного доступу до відділень. Банки також впроваджували різні програми підтримки для клієнтів, включаючи пільгові умови обслуговування платіжних карток. Розширення мережі POS-терміналів у відносно безпечних регіонах, адаптація до нових платіжних методів (безконтактні платежі, QR-коди) [12].

Міжнародні платіжні системи забезпечували стабільну роботу своїх сервісів в Україні, попри складну ситуацію. Впровадження спеціальних програм підтримки для українських користувачів за кордоном. Продовження впровадження новітніх платіжних технологій, таких як токенизація, біометрична автентифікація. Національна платіжна система продовжувала розширювати свою мережу приймання та функціональність, зокрема в державних сервісах та соціальних виплатах.

Домінування міжнародних платіжних систем – до прикладу, Visa та Mastercard історично займають значну частину українського платіжного ринку як за кількістю емітованих карток, так і за обсягом проведених операцій. Їхня широка мережа приймання як в Україні, так і за кордоном, а також розвинена інфраструктура та технологічні рішення, забезпечують їм лідерські позиції

Орієнтовна частка ринку платіжних систем: Visa та Mastercard: За даними Національного банку України за 2022 рік, частка Mastercard на українському ринку становила близько 53,9%, а частка Visa зросла до 45,6%. Ці дані свідчать про значне домінування цих двох міжнародних платіжних систем. Більш свіжих

офіційних даних щодо саме частки ринку наразі у вільному доступі нема.

Платіжні сервіси та оператори електронних грошей продовжували користуватися популярністю, особливо для онлайн-переказів та розрахунків. Запропонування нових платіжних інструментів та сервісів. Адаптація до нових регуляторних вимог НБУ щодо діяльності НФУ [3]

Аналіз структури платіжної інфраструктури України свідчить про її складність та взаємопов'язаність окремих елементів. Ефективне функціонування кожного з цих елементів є критично важливим для забезпечення стабільності та надійності всієї системи. Розвиток технологій та поява нових платіжних інструментів постійно трансформують структуру платіжної інфраструктури, вимагають від регуляторів та учасників ринку гнучкості та здатності до адаптації. Лідером серед безготівкових платіжних інструментів є платіжні картки. Вони характеризуються стрімким зростанням популярності у вживанні серед населення, а також зменшують використання готівки та впроваджують сучасні цифрові інструменти [37].

Зростанню безготівкових платежів сприяє збільшення кількості терміналів, банкоматів та розширення мережі інтернет-еквайрингу. Також серед користувачів все більше популяризується використання технологій NFC та QR-кодів. Хоча використання електронних грошей показує позитивну динаміку, проте вони ще не набули масового поширення і використання готівки все ж має місце для існування.

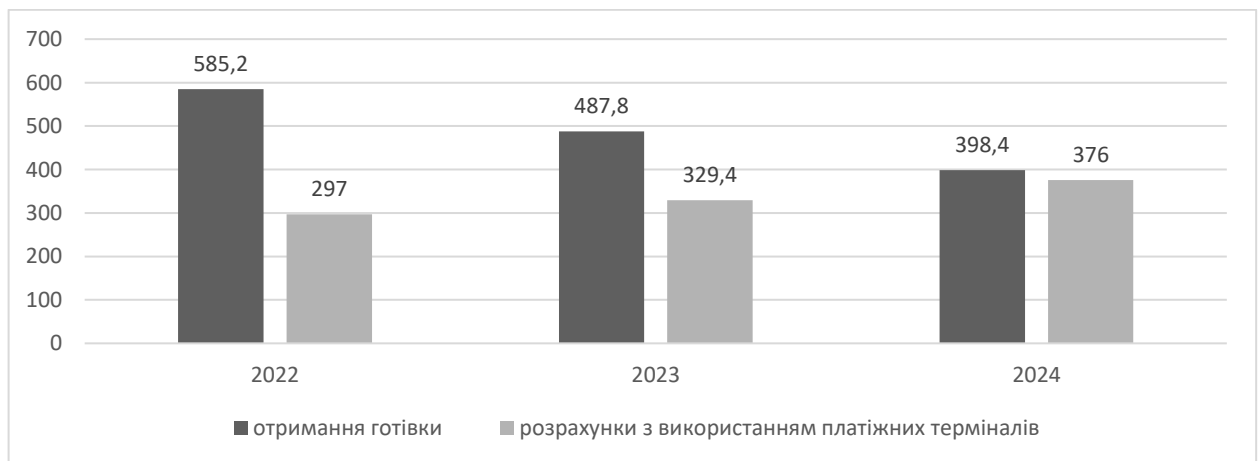

Рис. 2.2. Динаміка суми операцій з картками українських банків у межах України, млрд. грн.

По даній діаграмі можна зробити такі висновки: у 2022 році сума операцій з отримання готівки була найвищою за досліджуваний період та становила 582,2 млрд.грн., а сума розрахунків з використанням платіжних терміналів була значно нижчою і складала 297 млрд грн. У 2022 році обсяг отримання готівки майже удвічі перевищував обсяг розрахунків через платіжні термінали. Це може бути пов'язане з початком повномасштабного вторгнення та бажанням українців мати більший запас готівки.

У 2023 році сума операцій з отримання готівки значно зменшилась порівняно з 2022 роком і становила 487.8 млрд. грн.. Сума розрахунків з використанням платіжних терміналів значно зросла порівняно з попереднім роком і досягла суми 329.4 млрд грн. Розрив між обсягами отримання готівки та розрахунків через термінал значно скоротився. Це свідчить про адаптацію населення до нових умов та зростання довіри до безготівкових розрахунків [7].

Сума операцій з отримання готівки продовжила зменшуватися у 2024 році і склала 398.4 млрд грн. А от сума розрахунків з використанням платіжних терміналів показала подальше зростання і досягла 376 млрд грн. У 2024 році обсяг отримання готівки та розрахунків через платіжні термінали майже зрівнялися. Це чітко демонструє тенденцію до зростання популярності безготівкових розрахунків серед населення України.

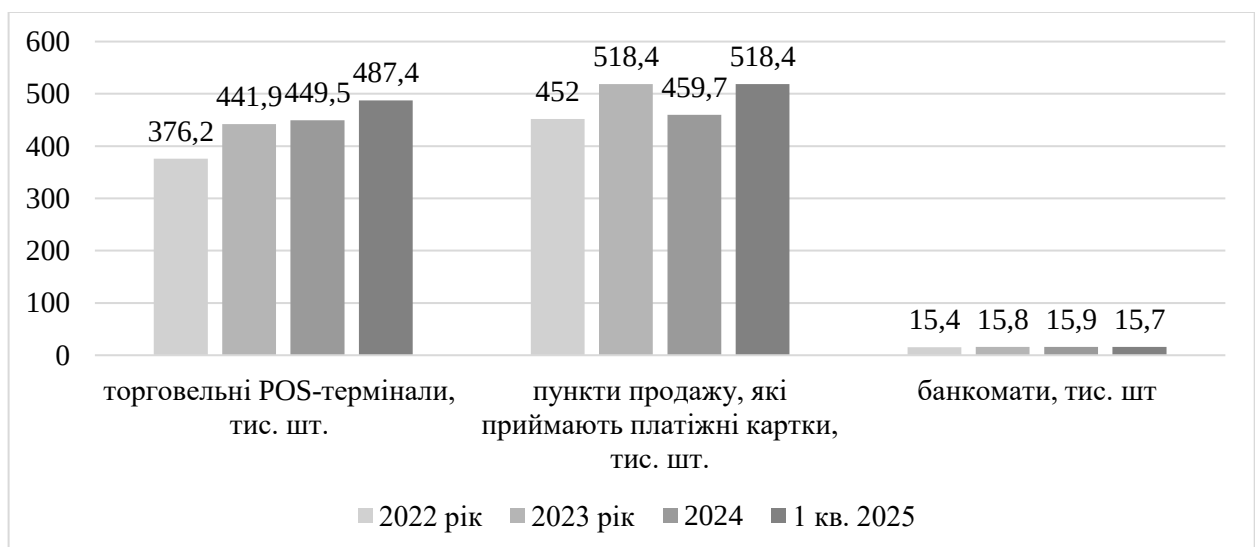

Рис. 2.3. Елементи платіжної інфраструктури України в динаміці

Якщо проаналізувати діаграму 2.3, можна дійти висновків що протягом

2024 року зросла кількість POS-терміналів, що сприяє розширенню можливостей для безготівкових розрахунків у торговельних точках. Протягом 2024 року кількість зросла від 450 тис. шт. до 490 тис. шт.

Пункти продажу, які приймають платіжні картки відображають також позитивну динаміку у розширенні інфраструктури для безготівкових оплат, охоплюючи все більшу кількість торговельних точок. На початок 2024 року їх кількість складала 460 тисяч шт., а вже на початку 2025 року їх кількість зросла до 520 шт.

Кількість банкоматів на території України зменшується, у 2024 році вона складала 15,9 тис. шт, як на початку 2025 року вже 15,7 тис. шт. Це тісно пов’язано з розвитком безготівкових розрахунків, кількість банкоматів загалом залишається усталено, тільки з кожним роком зменшується на декілька штук, це свідчить про прихильність населення до безготівкових розрахунків.

На 01 січня 2025 року 63 надавачі платіжних послуг здійснювали обслуговування своїх користувачів, з них 61 банк та 2 небанківські надавачі платіжних послуг. Загальна кількість користувачів, які відкрили рахунки, становила майже 84 млн, що на 2% більше порівняно з 01 січня 2024 року. Загальна кількість рахунків, відкритих користувачами платіжних послуг, зросла на 4% порівняно з попереднім роком і становила майже 192,8 млн (на 01 січня 2024 року – 185,1 млн).

Таблиця 2.2

Кількість користувачів та рахунків, які обслуговуються банками

Категорія користувачів	Кількість користувачів (млн осіб)	Кількість рахунків (млн)
Фізичні особи	79,8	185,2
Фізичні особи-підприємці	2,4	4,6
Юридичні особи	1	2,4
Всього	83,2	192,2

Співвідношення кількості рахунків фізичних осіб та кількості таких користувачів свідчить, що одна фізична особа в середньому має два рахунки.

Таблиця 2.3

Кількість користувачів та рахунків, які обслуговуються небанківськими
надавачами платіжних послуг

Категорія користувачів	Кількість користувачів (тис. осіб)	Кількість рахунків (тис.)
Фізичні особи	476	502
Фізичні особи-підприємці	30	30
Юридичні особи	123	127
Всього	506	532

Кількість користувачів, які обслуговуються дистанційно, надалі зростає. Станом на 01 січня 2025 року понад дві третини всіх користувачів, які мають рахунки, обслуговувалися дистанційно: 89,85% суб'єктів господарювання та 82,87% фізичних осіб (станом на 01 січня 2024 року – 89,2% суб'єктів господарювання та 79,5% фізичних осіб).

Національний банк України підкреслює стійке зростання безготівкових розрахунків серед українців, які зберігають пріоритетне значення як за кількістю, так і за обсягами. За I квартал 2025 року загальна кількість операцій з платіжними картками (в Україні та за її межами) зросла до 2 191,3 млн одиниць, а їхня сума – до 1 646,5 млрд грн, демонструючи помітне збільшення порівняно з аналогічним періодом попереднього року. Особливо наголошується, що безготівкові операції становлять переважну більшість, а саме 95,2% від загальної кількості та 65,2% від загальної суми операцій з картками. Це свідчить про подальшу діджиталізацію платіжного простору України [22].

Аналізуючи Додаток Б ми можемо дійти висновків що операції з українськими картками за кордоном у I кварталі 2025 року сягнули значних показників: сума операцій склала 79,0 млрд грн, а їхня кількість – 82,2 млн штук. При цьому, більшість цих операцій – 62,3 млрд грн (79,0% від суми) та 80,3 млн штук (97,7% від кількості) – припадає на безготівкові розрахунки через платіжні термінали, включаючи інтернет-операції. Частка отримання готівки за кордоном залишається невеликою – 16,7 млрд грн (21,0%) та 1,9 млн штук (2,3%). Динаміка

порівняно з I кварталом 2024 року демонструє зростання як суми (з 58,1 млрд грн до 62,3 млрд грн у розрахунках), так і кількості операцій (з 72,4 млн до 80,3 млн у розрахунках). Це може свідчити про збільшення мобільності українців та розширення використання платіжних карток за межами країни.

У Додатку В наведено дані по операціях всередині країни за I квартал 2025 року, які свідчать про домінування безготівкових розрахунків: сума операцій сягнула 1 017,7 млрд грн, а їхня кількість – 1 544,2 млн штук. При цьому, частка безготівкових розрахунків з використанням платіжних терміналів (включаючи інтернет) склала 88,1% за сумою (897,8 млрд грн) та 94,7% за кількістю (1 462,9 млн штук). Отримання готівки становить лише 11,9% за сумою (120,9 млрд грн) та 5,3% за кількістю (81,3 млн штук). Порівняно з I кварталом 2024 року, спостерігається значне зростання як безготівкових розрахунків, так і отримання готівки, що вказує на загальне збільшення платіжної активності всередині країни.

В Додатку Г зображена інфографіка, яка ілюструє розвиток платіжної інфраструктури та кількість платіжних карток в обігу, дозволяє нам побачити що кількість торговельних POS-терміналів зросла до 517,0 тис. одиниць (+4,1% з початку року), причому 94,8% з них є безконтактними. Кількість пунктів продажу, які приймають платіжні картки, також зросла до 546,0 тис. одиниць (+5,3%). Однак кількість банкоматів дещо зменшилася до 15,6 тис. одиниць (-0,9%), хоча 17,5% з них є депозитними. Загальна кількість емітованих платіжних карток в обігу досягла 137,5 млн штук (+4%). Серед них активні картки становлять 59,5 млн (+1%), безконтактні – 35,5 млн (+1%), а токенизовані (для розрахунків через смартфони та гаджети) – 16,8 млн (+2%). Ці дані свідчать про розширення безконтактних та токенизованих платежів, що відповідає світовим тенденціям діджиталізації.

Інфографіка Додатку Д деталізує структуру безготівкових розрахунків, здійснених за допомогою платіжних терміналів (включаючи операції як в Україні, так і за кордоном). Загальна сума таких операцій становила 523,6 млрд грн, а кількість – 1 521,4 млн штук. Найбільша частка припадає на безконтактні

розрахунки з використанням карток – 59,9% за сумою (313,7 млрд грн) та 57,7% за кількістю (877,6 млн штук). Розпізнавання фізичним зчитуванням носія картки складає 37,0% за сумою (193,5 млрд грн) та 40,1% за кількістю (609,5 млн штук). Безконтактні розрахунки за допомогою NFC-гаджетів займають найменшу частку – 3,1% за сумою (16,4 млрд грн) та 2,2% за кількістю (34,3 млн штук), але демонструють потенціал зростання. Ці дані підтверджують стійкий перехід до безконтактних платежів.

У Додатку Е інфографіка надає детальну розбивку безготівкових операцій за їхнім типом. Загальна сума безготівкових операцій становить 1 073,5 млрд грн, а кількість – 2 086,4 млн штук. Найбільшу частку за сумою (48,8%) та кількістю (72,9%) займають розрахунки з використанням платіжних терміналів (523,6 млрд грн та 1 521,4 млн штук відповідно). Наступними за значущістю є операції з оплати товарів/послуг у мережі Інтернет – 28,1% за сумою (301,4 млрд грн) та 14,4% за кількістю (299,7 млн штук). Перекази з картки на картку становлять 16,2% за сумою (173,7 млрд грн) та 7,8% за кількістю (163,3 млн штук). Перекази коштів з картки на банківський рахунок та інші операції мають значно менші частки. Середній чек для розрахунків з використанням терміналів становить 344 грн, для переказів з картки на картку – 1063 грн (тут, схоже, є помилка в даних, оскільки на графіку вказано 580 грн, а в тексті - 1845 грн), для операцій в Інтернет – 1005 грн (на графіку 2439 грн). Ця інфографіка чітко показує домінування POS-терміналів та онлайн-платежів у структурі безготівкових операцій [3].

Загалом, у Додатках Б-Е продемонстровано стабільне та значне зростання безготівкових розрахунків в Україні та за її межами у I кварталі 2025 року.

Проведений аналіз свідчить про подальшу діджиталізацію економіки, розширення платіжної інфраструктури та зміну платіжних звичок українців на користь безготівкових операцій, особливо безконтактних та онлайн-платежів. Хоча отримання готівки все ще має місце, його частка системно зменшується, що підкреслює прогрес у розвитку безготівкової економіки в Україні.

2.3. Світові тенденції розвитку платіжних систем

Платіжні системи є основою сучасної ефективної економіки, зараз вони проживають найпотужнішу трансформацію, саме завдяки стрімкому технологічному розвитку. Тепер все рідше використовують традиційні засоби платежу, такі як готівка, та переходять до безготівкових розрахунків. І так відбувається не тільки в Україні, а і по всьому світу [26]

Однією із найвиразніших світових тенденцій є система миттєвих платежів (Instant Payments). Миттєві платежі являють собою системи, які забезпечують перерахування коштів за лічені секунди. Цілодобова доступність до цих мереж також є перевагою, а також вони є доступними для широкого кола користувачів – фізичних осіб, підприємців та державних установ.

Успішними прикладами виступають Faster Payments у Великій Британії, UPI в Індії, PIX у Бразилії та TIPS у Євросоні.

З технологічним процесом смартфони стали для нас невід’ємною частиною повсякденного життя, та чи могли люди 20 років тому уявити, що зможуть розраховуватись за покупки за допомогою такого девайсу. Але з розвитком цифрових гаманців та мобільних платежів це стало реальним, а для більшості навіть постійно присутнім у повсякденному житті. Такі цифрові гаманці як Apple Pay, Google Pay, Samsung Pay, Alipay, WeChat Pay набувають все більшої популярності, вони забезпечують безперебійний, безпечний та швидкий переказ коштів [17]

Цифрові валюти центрального банку (Central Bank Digital Currency, CBDC) з кожним роком набирають більшої популярності серед центральних банків інших країн. Вони є прямим зобов’язанням центрального банку, на відміну від електронних грошей. CBDC існують тільки у електронній формі, а також вважається найбільш безпечною формою грошей, так як не несе кредитного ризику комерційних банків. Цифрові валюти повністю контролюються та регулюються центральними банками, які їх випускають [28].

Центральні банки вважають що цифрові валюти можна використовувати

як інструмент для досягнення різноманітних цілей, наприклад забезпечення більшої прозорості транзакцій та забезпечення надійної та ефективної основи для цифрових транзакцій [5]

Проте більшість Центральних банків, навіть провідних країн, ще проводять дослідження ризиковості та ефективності випуску своєї цифрової валюти, це США, Європейський центральний банк, Банк Англії та Народний банк Китаю. А до прикладу Нігерія та Багамські острови запустили у тестовому режимі свої цифрові валюти під назвою eNaira та Sand Dollar відповідно [44]

Національний банк України також активно вивчає переваги та недоліки випуску власної цифрової валюти – е-гривні. Протягом кількох років проводяться активні дослідження цієї теми. Основними цілями НБУ вважає збільшення прозорості платежів, підвищення фінансової інклюзії та зниження вартості платіжних послуг [30]

Таблиця 2.4

Порівняльний аналіз світових тенденцій та українських реалій розвитку
платіжних систем

Тенденція	Світовий рівень	Стан в Україні
1	2	2
Миттєві платежі	Широке використання, розвинені системи з високою часткою транзакцій	Запущено СПМ НБУ, перебуває на початковому етапі розвитку, має значний потенціал зростання
Цифрові гаманці та мобільні платежі	Висока популярність, розвинена інфраструктура, значна частка ринку	Зростаюча популярність проте проникнення нижче, ніж у лідерів. Активний розвиток банківських мобільних додатків та інтеграція з міжнародними сервісами.
Цифрові валюти центральних банків (CBDC)	Активне дослідження та пілотування, окремі країни на етапі впровадження	Активне вивчення можливості випуску е-гривні, проведення досліджень та обговорень
Відкриті банківські інтерфейси (Open Banking)	Розвивається, створюються регуляторні рамки та технічні стандарти.	На початковому етапі впровадження, необхідність розробки регуляторної бази та стандартів.
Транскордонні платежі	Розвиток технологічних рішень для зниження витрати та прискорення транзакцій.	Залежність від міжнародних систем переказів, необхідність інтеграції з новими технологіями та зниження комісії.

Відзначимо, у світі активно розвивається концепція Open Banking або відкритого банкінгу. Концепція передбачає передання персональної інформації, зазвичай, такої як баланс та історія транзакцій, стороннім постачальникам, за допомогою API, а натомість отримуєте можливість швидко оплачувати різні послуги.

Основними принципами цієї концепції є обов'язкова згода клієнта, безпека та прозорість. Без згоди клієнта ніхто не має вправа втручатися до його особистої інформації та історій транзакцій. Open Banking толерує безпеку та прозорість, умови для доступу доних повинні бути чіткими та зрозумілими для всіх учасників процесу [24].

Open Banking активно впроваджується у всіх країнах світу, свою ініціативу вже мають Велика Британія, Австралія, Сінгапур, Бразилія, Канада та США, проте у кожній країні підходи до цієї концепції відрізняються та перебувають на різних стадіях реалізації. Наприклад у Великій Британії дана концепція охоплює тільки банки, а у Австралії не тільки, і ще і інші сектори економіки [41].

В Україні НБУ проявляє інтерес до даної концепції, але її реалізація зараз знаходиться лише на початковому рівні, хоча це може стати початком розвитку нових фінансово-технологічних рішень.

Насьогодні для людей дуже важливими є транскордонні платежі, оскільки за допомогою них платник та отримувач можуть знаходитися в різних куточках світу, але мати змогу зробити переказ [11].

Також великою перевагою транскордонних платежів є конвертація валюти, відправник може надсилати кошти у валюті своєї країни, а отримувач отримає на рахунок кошти у своїй валюті.

Недоліком є те що комісія за перекази за кордон є вищою, на відміну від внутрішніх платежів, а також гроші можуть перебувати деякий період «у повітрі» так як період транзакції займає більше часу і може займати від кількох днів до тижнів [32]

Так як це відносно новий інструмент, залишаються регіони у яких він недоступний і здійснити переказ коштів за кордон неможливо. Але під впливом

технологічного прогресу транскордонні платежі охоплюють все більше країн та учасників.

Таким чином, в роботі проаналізовано історичний розвиток та сучасний стан платіжної інфраструктури України. Окрема увага приділена ролі Національного банку України у становленні та розвитку платіжної інфраструктури, зокрема створенню власної банківської системи, організації грошового обігу та запуску Системи електронних платежів (СЕП). Аналіз сучасного стану демонструє динамічний розвиток платіжної інфраструктури, зростання безготівкових розрахунків та активне впровадження інноваційних технологій.

Статистичні дані НБУ підтверджують домінування безготівкових операцій, зростання кількості POS-терміналів та пунктів продажу, що приймають платіжні картки, а також збільшення використання безконтактних та токенизованих платежів. Порівняльний аналіз із світовими тенденціями вказує на активне вивчення та поступове впровадження в Україні миттєвих платежів, цифрових гаманців, мобільних платежів та CBDC, хоча їхнє проникнення ще нижче, ніж у провідних країн.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЛАТІЖНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ДИНАМІЧНОЇ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

3.1. Проблеми та бар'єри розвитку вітчизняної платіжної системи під впливом викликів сьогодення

Військовий стан вніс значні корективи у розвиток платіжної системи України. Під впливом сучасних викликів вона функціонує у мовах невизначеності. Ці фактори створили перешкоди для розвитку української економіки та платіжної системи зокрема.

На фінансову структуру і не тільки здійснюється величезна кількість кібератак, що сколихує роботу та робить систему більш вразливою. Найбільшою стала кібератака 19 грудня 2024 року, внаслідок якої було призупинено роботу Єдиних та Державних реєстрів України. Такі загрози, на жаль, існують в Україні кожного дня і єдине, що можна зробити для часткового вирішення цього питання, це достатньо фінансувати та наймати висококваліфікованих працівників для підвищення захисту всіх важливих систем та забезпечення високого рівня кібербезпеки [14].

З цього також впливає економічна нестабільність, яка збільшує відсоток інфляції, знецінюються заощадження населення та складно спрогнозувати подальші дії та стримати використання довгострокових платіжних інструментів. В наслідок цього відбувається зниження довіри населення до національної валюти.

З 24 лютого 2022 року значна кількість населення мігрувала як всередині країни, так і за її межами і це змінило платіжні потоки та потреби населення. Значно зріс попит на транскордонні перекази, а українська платіжна система ще недостатньо інтегрована з міжнародними платіжними системами. А також виникають труднощі з ідентифікацією осіб, внаслідок переміщення та зміни місця проживання [21].

Масові руйнування на постраждалих територіях, фізично знищено відділення банків, термінали та комунікаційні мережі на окупованих та прифронтових територіях. Це ускладнює доступ місцевих жителів які там залишились до платіжних послуг. Для відновлення всього зруйнованого та пошкодженого після деокупації, необхідні затрати часу та ресурсів. А в даний час потрібно шукати альтернативні способи для забезпечення населення до користування платіжними засобами у віддалених та постраждалих регіонах [22].

Платіжна система України частково страждає на недостатню інноваційність, деякі сегменти потерпають від недостатнього рівня впровадження технологій. Бар'єром для покращенні цієї ситуації є висока вартість для забезпечення всіх необхідних нових технологій, а також їх швидкий розвиток. Мала кількість досвідчених та висококваліфікованих фахівців у фінансово-технологічній сфері [8].

Також однією з проблем є нерівномірність доступу до платіжних послуг, наприклад у сільських місцевостях та горах може бути обмежений доступ до банків, терміналів та будь яких платіжних інструментів загалом. Це негативно впливає на рівень фінансової грамотності населення.

Найбільше проблем спричиняє воєнна агресія, котра посилила вже існуючі проблеми та створила нові. Але платіжна система та Національний банк України швидко адаптуються до нових викликів та змін, намагаються спростити систему оплати, забезпечити стабільність, та розвивати платіжну систему України у тому ж темпі [13].

Таблиця 3.1

Проблеми та бар'єри розвитку вітчизняної платіжної системи під впливом викликів сьогодення

Проблеми	Бар'єри
Зростання платіжних ризиків	Наслідки пандемії COVID-19
Недостатній рівень фінансової інклюзії	Повільне впровадження інновацій

Аналізуючи представлену табл.3.1, можна виділити декілька ключових аспектів, які впливають на функціонування вітчизняної платіжної системи та її подальший розвиток. Отже, зростання платіжних ризиків – виділення проблеми є вкрай актуальним у сучасному світі, де активно розвиваються кіберзлочинність, шахрайство та інші форми незаконної діяльності. Зростання обсягів безготівкових платежів, особливо в умовах діджиталізації, автоматично призводить до збільшення кількості потенційних точок входу для зловмисників. Платіжні ризики можуть бути пов'язані з технічними збоями, недосконалістю систем безпеки, несанкціонованим доступом до даних користувачів або зловживанням платіжними інструментами. Для вітчизняної платіжної системи, яка активно інтегрується у світові стандарти, це вимагає постійного вдосконалення систем захисту та підвищення кіберстійкості [21].

Недостатній рівень фінансової інклюзії – дана проблема вказує на те, що не всі верстви населення мають рівний доступ до фінансових послуг, зокрема до сучасних платіжних інструментів. Це може бути пов'язано з відсутністю банківських рахунків, низькою фінансовою грамотністю, обмеженим доступом до інтернету або мобільного зв'язку, особливо в сільській місцевості або серед літніх людей. Недостатня фінансова інклюзія стримує розвиток безготівкових розрахунків та цифрової економіки загалом, оскільки значна частина потенційних користувачів залишається поза системою.

Хоча пандемія вже не є «сьогоднішнім викликом» у прямому сенсі (як війна), її наслідки все ще відчутні і є значним бар'єром. Пандемія прискорила перехід до діджиталізації та безконтактних платежів, але одночасно виявила слабкі місця в інфраструктурі, логістиці, а також спричинила економічну нестабільність та зменшення платоспроможності частини населення. Зміни у поведінці споживачів та бізнесу, викликані пандемією, вимагають адаптації платіжної системи до нових реалій, що не завжди відбувається швидко [34].

Повільне впровадження інновацій – цей бар'єр є критичним для будь-якої сучасної галузі. У світі фінансових технологій (FinTech) інновації з'являються дуже швидко. Якщо вітчизняна платіжна система не встигає за цими темпами,

вона ризикує стати застарілою та неефективною. Повільне впровадження інновацій може бути викликане різними причинами: відсутністю достатніх інвестицій, консервативним регуляторним середовищем, браком кваліфікованих кадрів, низьким рівнем конкуренції або просто небажанням змінювати усталені процеси. Це стосується як впровадження нових технологій (наприклад, блокчейн, штучний інтелект для аналізу даних), так і розробки нових продуктів та послуг (наприклад, Open Banking, BNPL) [42].

Взаємозв'язок та комплексний вплив проблем та бар'єрів вказує, що вони не існують ізольовано. Наприклад, повільне впровадження інновацій може посилювати зростання платіжних ризиків, оскільки застарілі системи менш захищені. Недостатній рівень фінансової інклюзії, у свою чергу, може бути наслідком як повільного впровадження інновацій (немає простих та доступних рішень для всіх), так і економічних наслідків пандемії (зменшення доходів, втрата роботи).

В цілому, представлена схема ефективно візуалізує основні виклики, з якими стикається вітчизняна платіжна система. Для її сталого розвитку необхідно не тільки вирішувати кожен з цих проблем та бар'єрів окремо, а й розробляти комплексні стратегії, що враховують їх взаємозв'язок та синергетичний ефект. Це включає вдосконалення регуляторної бази, інвестиції в технології та безпеку, підвищення фінансової грамотності населення та активне стимулювання інновацій [7].

Національний банк України (НБУ) відіграє ключову роль у регулюванні платіжного ринку, здійснюючи функцію оверсайта та визначаючи перелік важливих об'єктів платіжної інфраструктури. Це робиться для підвищення їх надійності, ефективності та приведення їхньої діяльності у відповідність до міжнародних стандартів оверсайта.

НБУ також здійснює постійний моніторинг учасників платіжного ринку, щоб забезпечити їхню відповідність законодавству та захист прав споживачів фінансових послуг. У 2024 році НБУ оновив порядок реєстрації внутрішньодержавних та міжнародних платіжних систем, учасників платіжних

систем, технологічних операторів платіжних послуг, а також комерційних агентів, які надають фінансові послуги. Це оновлення спрямоване на підвищення прозорості та відповідності законодавству, яке пошириться на НБУ з 1 січня 2025 року.

НБУ також приділяє значну увагу фінансовій інклюзії, прагнучи створити найінклюзивнішу фінансову систему у світі. З цією метою в прифронтових областях вже працюють мобільні банківські відділення, а банки та небанківські фінансові установи адаптують приміщення та впроваджують Методичні рекомендації з правил інклюзивного надання фінансових послуг. Крім того, НБУ планує запровадити новий тип фінансової установи – банк фінансової інклюзії з обмеженою банківською ліцензією, що допоможе вирішити питання доступу до фінансових послуг у невеликих населених пунктах та наближених до фронту територіях. Відповідний законопроект перебуває на розгляді Верховної Ради.

Однією з ключових технологій, що підтримують цифрові фінансові послуги, є Система BankID Національного банку. Вона забезпечує швидку та безпечну ідентифікацію користувачів для доступу до різноманітних послуг.

Система BankID Національного банку України – це сучасна технологія, яка забезпечує швидку, зручну та безпечну електронну ідентифікацію особи. Вона дозволяє користувачам отримувати доступ до різноманітних онлайн-сервісів (як фінансових, так і адміністративних) за допомогою даних їхніх банківських рахунків, без необхідності особистої присутності чи використання додаткових документів. Ця система сприяє цифровізації фінансових послуг та підвищенню їх доступності.

Таблиця 3.2

Як працює Система BankID НБУ

Крок 1	Оберіть послугу, яку бажаєте замовити на сайті/мобільному застосунку установи
Крок 2	Оберіть систему BankID НБУ, як споміб проходження ідентифікації

Продовження табл.3.2

1	2
Крок 3	Оберіть банк, у якому у вас відкрито рахунок та пройдіть аудентифікаці.
Крок 4	Перевірте дані та підтвердіть згоду
Крок 5	Ви ідентифіковані . Онлайн-послуга отримана!

В цілому, діяльність НБУ спрямована на зміцнення фундаменту для відновлення економіки та подальше повернення нормальності в економічне життя країни навіть в умовах війни. Це включає підтримання макрофінансової стабільності, розвиток кредитування, валютну лібералізацію та реформування небанківського фінансового сектору відповідно до європейських стандартів.

Усі ці проблеми взаємопов'язані та посилюють одна одну, створюючи складний клубок перешкод. Їх вирішення вимагає комплексного підходу, що включає вдосконалення законодавства, підвищення довіри, розвиток інфраструктури, стимулювання конкуренції та активне впровадження інновацій. Зважаючи на воєнні реалії, особливу увагу слід приділити питанням кібербезпеки та підтримці стабільності платіжної системи в умовах постійних викликів.

3.2. Стратегічні напрямки розвитку платіжного ринку України

З метою визначення стратегічних орієнтирів розвитку вітчизняного платіжного ринку України, проведемо SWOT-аналіз його сильних, слабких сторін, загроз та можливостей, що дозволить виділити напрямки, які необхідно розвивати Україні для покращення платіжної інфраструктури (табл.3.3).

За результатами проведеного SWOT-аналізу ми визначили слабкі, сильні сторони можливості та загрози розвитку платіжного ринку в Україні.

Сильні сторони створюють міцну основу для подальшого розвитку платіжного ринку. Високий рівень банківського проникнення та зростаюча

готовність населення до безготівкових розрахунків є ключовими драйверами. Активна роль НБУ та наявність національної платіжної системи є важливими факторами стабільності та незалежності.

Таблиця 3.3

SWOT-аналіз розвитку платіжного ринку в Україні

Сильні сторони (Strengths):	Слабкі сторони (Weaknesses)
- Високий рівень проникнення банківських послуг серед населення. - Зростаюча культура безготівкових розрахунків та довіра до електронних платежів - Розвинена інфраструктура онлайн-банкінгу та мобільних платіжних додатків - Активна діяльність Національного банку України (НБУ) щодо регулювання та розвитку ринку - Наявність та розвиток національної платіжної системи ПРОСТІР - Поява та розвиток фінтех-компаній, що пропонують інноваційні платіжні рішення - Адаптивність платіжної інфраструктури до умов воєнного стану (забезпечення безперервності).	- Нерівномірний розвиток платіжної інфраструктури в регіонах, особливо сільських та прифронтових - Залежність від зовнішніх платіжних систем (Visa, Mastercard). - Потенційні ризики кібербезпеки та шахрайства. - Недостатня фінансова грамотність частини населення щодо використання сучасних платіжних інструментів - Обмеженість функціоналу та мережі приймання ПРОСТІР порівняно з міжнародними системами - Консервативність деяких учасників ринку щодо впровадження нових технологій. - Вплив макроекономічної нестабільності та воєнних ризиків на інвестиції в розвиток ринку.
Можливості (Opportunities)	Загрози (Threats)
- Подальше зростання частки безготівкових платежів та електронної комерції. - Розвиток та впровадження миттєвих платіжних систем (наприклад, на базі СЕП). - Популяризація мобільних платежів та цифрових гаманців серед різних вікових груп. - Потенціал для розвитку цифрових валют центрального банку (CBDC). - Інтеграція української платіжної системи з європейським платіжним простором. - Затримки у впровадженні новітніх технологій через військові дії та економічні обмеження. - Розширення використання QR-кодів та інших альтернативних платіжних інструментів.	- Посилення кіберзагроз та зростання випадків платіжного шахрайства. - Потенційне посилення домінування міжнародних платіжних систем. - Ускладнення регуляторного середовища або непередбачувані зміни в законодавстві. - Макроекономічна нестабільність та зниження платоспроможності населення. - Відтік кваліфікованих кадрів з фінансового та ІТ-секторів.- Залучення іноземних інвестицій у фінтех-сектор - Затримки у впровадженні новітніх технологій через військові дії та економічні обмеження

Слабкі сторони вказують на наявні виклики та обмеження. Нерівномірність інфраструктури, залежність від міжнародних систем та ризики кібербезпеки потребують уваги та розв'язання.

Можливості відкривають нові перспективи для зростання та інновацій. Розвиток миттєвих платежів, мобільних рішень та потенціал CBDC можуть значно трансформувати платіжний ландшафт. Інтеграція з європейським ринком також є важливою можливістю.

Загрози становлять потенційні перешкоди для сталого розвитку. Кіберзагрози, посилення домінування міжнародних гравців та макроекономічна нестабільність потребують пильного моніторингу та вжиття відповідних заходів.

Отож в першу чергу необхідно створити сприятливий клімат для зменшення кіберзагроз та кібератак. Для цього треба розвивати висококваліфікованих фахівців у цій сфері, впроваджувати сучасні технології кіберзахисту. Дуже важливим є підвищення рівня обізнаності громадян у користуванні платіжними інструментами, з метою убезпечення їхніх коштів від кіберзлочинців. Також варто посилювати співпрацю між державними та правоохоронними органами фінансовими установами.

Ще більше необхідно розвивати безготівкові та цифрові платежі, адже вони є одними із найбезпечніших, найшвидших та найпоширеніших способів проведення платежів. Стимулювання безконтактних технологій а також QR-кодів неодмінно дасть результат. Також розвиток інфраструктури для приймання безготівкових платежів у всіх регіонах України [10].

Україна, прагнучи до вступу в Європейський Союз, активно працює над інтеграцією до Єдиної зони платежів у євро (SEPA), що є ключовим пріоритетом. Національний банк України тісно співпрацює з Генеральним директором Європейської комісії з питань фінансової стабільності та інших державних органів для узгодження законодавства та планує подати заявку на приєднання до SEPA орієнтовно у другому півріччі 2025 року.

Інтеграція з міжнародними платіжними системами – адаптація законодавства до стандартів та вимог Європейського Союзу та інших міжнародних систем. Сприяння участі українських платіжних установ у міжнародних платіжних системах та полегшення транскордонних платежів та переказів коштів.

Підвищення фінансової інклюзії необхідне для розширення доступу до платіжних послуг для всіх верств населення, включаючи віддалені регіони та соціально вразливі групи. Також підвищення рівня фінансової грамотності населення щодо використання платіжних інструментів та онлайн-сервісів. А ще розвиток дистанційних каналів обслуговування та цифрових фінансових послуг [16].

Стимулювання інновацій та розвитку FinTech створення сприятливого регуляторного середовища для розвитку інноваційних платіжних рішень та FinTech-компаній. Запровадження "регуляторних пісочниць" для тестування нових технологій та послуг. Підтримка співпраці між традиційними фінансовими установами та FinTech-стартапами.

Удосконалення регуляторної бази, подальша гармонізація законодавства у сфері платіжних послуг з європейськими стандартами (наприклад, імплементація положень PSD2). Спрощення процедур ліцензування та регулювання для учасників платіжного ринку. Посилення нагляду за діяльністю платіжних систем та їх учасників [41].

Розвиток інфраструктури платіжного ринку модернізація та підвищення стійкості існуючої платіжної інфраструктури, включаючи Систему електронних платежів (СЕП) Національного банку України. Впровадження єдиних стандартів та форматів обміну платіжною інформацією (наприклад, ISO 20022). Забезпечення безперебійності надання платіжних послуг в умовах кризових ситуацій [46].

Реалізація цих стратегічних напрямків сприятиме підвищенню ефективності, безпеки та доступності платіжних послуг в Україні, а також інтеграція платіжного ринку до світового фінансового простору.

Третій розділ аналізує проблеми та бар'єри, що впливають на розвиток платіжної інфраструктури України, особливо в умовах воєнного стану та динамічної цифровізації. Ключовими викликами є зростання платіжних ризиків, посилених кібератаками та економічною нестабільністю, що призводить до інфляції та зниження довіри до національної валюти.

Міграція населення спричинила зростання попиту на транскордонні перекази та труднощі з ідентифікацією осіб, а руйнування інфраструктури на постраждалих територіях обмежує доступ до платіжних послуг. Також виділено недостатній рівень інноваційності в деяких сегментах, високу вартість впровадження нових технологій та дефіцит кваліфікованих фахівців у фінтех-сфері.

Нерівномірність доступу до платіжних послуг, особливо в сільській місцевості, негативно впливає на фінансову грамотність населення. Незважаючи на ці виклики, Національний банк України та платіжна система демонструють здатність до швидкої адаптації та продовжують працювати над спрощенням системи оплати, забезпеченням стабільності та подальшим розвитком платіжної інфраструктури України.

ВИСНОВКИ

У сучасних умовах цифровізації світової економіки та зростання ролі безготівкових розрахунків платіжна інфраструктура набуває ключового значення для забезпечення ефективного функціонування фінансової системи.

Платіжна інфраструктура забезпечує швидкий, зручний та безпечний обіг коштів між суб'єктами економічної діяльності, сприяючи розвитку торгівлі та інвестицій.

В Україні платіжна інфраструктура протягом останніх років зазнала значних змін під впливом розвитку фінансових технологій, поширення електронних платежів та, на жаль, воєнного стану. Виходячи з останнього також варто зазначити, що розвиток платіжної інфраструктури призупинився, проте Україна зуміла адаптуватися під сучасні умови та продовжити функціонування платіжних систем.

У ході дослідження було розкрито теоретичні основи платіжної інфраструктури, охарактеризовано її основні елементи та учасників, проаналізовано сучасний стан розвитку платіжних систем в Україні, виявлено основні тенденції та фактори впливу, оцінено існуючі проблеми та виклики, а також визначено перспективні напрями розвитку.

У першому розділі розкрито теоретичні основи формування платіжної інфраструктури, визначено її сутність, структуру та функції. Платіжна інфраструктура є ключовим елементом сучасної фінансової системи, що забезпечує ефективний та безпечний рух коштів між суб'єктами економічної діяльності.

Встановлено, що платіжна інфраструктура включає в себе такі елементи, як платіжні інструменти, банки, небанківські установи, платіжні системи, технологічну інфраструктуру, нормативно-правове регулювання та користувачів.

Було охарактеризовано основні засади функціонування платіжних систем, серед яких законність, прозорість, безпека, ефективність та управління

ризиками. Розглянуто основні види платіжних операцій та етапи їх здійснення. Окрему увагу приділено ризикам, пов'язаним з функціонуванням платіжних систем, та заходам для їх мінімізації.

У другому розділі проведено аналіз стану розвитку платіжної інфраструктури в Україні. Розглянуто історичні етапи її розвитку, починаючи від перших передумов для безготівкових платежів і закінчуючи сучасною епохою активної цифровізації. Охарактеризовано сучасний стан діяльності основних учасників платіжної інфраструктури України, таких як НБУ, банки, небанківські установи, платіжні системи та торговці. Проаналізовано основні тенденції розвитку платіжних систем в Україні, включаючи зростання частки безготівкових розрахунків, розширення інфраструктури, розвиток онлайн-платежів та мобільних платіжних рішень. Розглянуто світові тенденції розвитку платіжних систем, такі як поширення миттєвих платежів, розвиток цифрових валют та посилення вимог до кібербезпеки.

У третьому розділі визначено перспективи розвитку платіжної інфраструктури України в умовах динамічної цифровізації. Виявлено основні проблеми та бар'єри, що стримують розвиток вітчизняної платіжної системи, включаючи недостатній рівень фінансової інклюзії, технологічні виклики та регуляторні обмеження. Запропоновано стратегічні напрямки розвитку платіжного ринку України, спрямовані на стимулювання інновацій, розширення доступу до платіжних послуг, підвищення безпеки та ефективності платежів.

Досліджувана тема є цікавою та актуальною, детальне вивчення окремих аспектів теми дало змогу дійти висновків, що платіжна інфраструктура України продовжує розвиватися та набирати нових обертів з кожним роком.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адамик Б., Ткачук В. Платіжні системи: фундаментальні засади та перспективи трансформації. *Економічний аналіз*. 2021. Том 29. № 3. С. 63–73.
2. Арбузов С.Г., Колобов Ю. В., Міщенко В.І., Науменкова С.В. Банківська енциклопедія. Центр наукових досліджень НБУ : Знання. 2011. С. 504.
3. Архірейська Н. В., Кучкова О.В. Сучасні тренди платіжного ринку України – безготівкові розрахунки та електронні гаманці. *Ефективна економіка*. 2021. № 6. http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/6_2021/81.pdf (дата звернення: 04.04.2025).
4. Буря А., Хорозян Е. Сучасний стан та перспективи розвитку платіжних систем в Україні. *Фінанси України*. 2021. С. 22 - 24.
5. Васильчук І. Небанківські фінаново-кредитні установи під час війни. *Сучасний стан та пріоритети модернізації фінансово-економічної системи: теорії та пропозиції*. 2024. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-426-2-18> (дата звернення: 26.05.2025).
6. Джусов О.А., Піляк О. І. Поточний стан, проблеми та перспективи розвитку платіжних систем в Україні. *Економічний простір*. 2020. № 154. С. 190 – 196.
7. Державна служба статистики України : офіційний сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 23.05.2025)
8. Електронний ресурс «Financial Club». URL: <https://finclub.net/ua/news/nbuzvituvav-pro-prysutnist-platizhnykh-system-na-rynku-ukrainy.html> (дата звернення: 21.04.2025).
9. Електронний ресурс «Fondy». URL: <https://fondy.ua/uk/knowledge/paymentsystem/> (дата звернення: 14.04.2025).
10. Електронний ресурс «Mixfin. Що таке Open Banking (відкритий банкінг) та як вплине на фінансовий ринок України? URL: <https://mixfin.com/ua/emis/privatmoney> (дата звернення: 11.04.2025).
11. Електронний ресурс «NV» Visa: Мережа мереж Україна лідирує у

розвитку цифрових платежів. URL: <https://nv.ua/ukr/project/istoriya-rozvitkuplatezhiv-v-ukrajini-za-roki-nezalezhnosti-50107381.html> (дата звернення: 24.04.2025).

12. Євдокімова М.О. Особливості функціонування та проблемні питання розвитку платіжних систем в Україні. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2020. № 3 (69). С. 97 – 102.

13. Заруцька О.П., Прохорець Т.Б. Особливості функціонування платіжних систем в Україні. *Молодий вчений*. 2020. № 10 (50). С. 882 – 885.

14. Звіт НБУ з оверсайту інфраструктури фінансового ринку України за 2024 р. URL: file:///C:/Users/Admin/Downloads/annual_report_2024.pdf (дата звернення: 11.04.2025).

15. Звіт НБУ: Система електронних переказів України за 2023 р. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/SEP_fakti_ta_cifri_graf_2023.jpg?v=7 (дата звернення: 11.04.2025).

16. Іванов, В., Петренко, О. Вплив євроінтеграційних процесів на трансформацію платіжної системи України: виклики та можливості. *Вісник Національного банку України*. 2024. С. 88-95.

17. Кількість клієнтів та рахунків в банках за 2022 р. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/kilkist-kliyentiv-ta-rahunkiv-v-bankah-2022-rik> (дата звернення: 24.04.2025).

18. Кількість клієнтів та рахунків в банках за 2023 р. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/kilkist-kliyentiv-ta-rahunkiv-v-bankah-2023-rik> (дата звернення: 24.04.2025).

19. Кушнерьов О.С., Доценко Т. В. Платіжні системи : конспект лекцій. 2020. С. 268.

20. Лупенко Ю.О., Ситник І.П. Особливості функціонування сучасної моделі платіжної системи України. *Збірник наукових праць*. 2021. №5-6. С. 282–283.

21. Мінтс, А., Колодізєв, О., & Крупка, М. Аналіз взаємного впливу параметрів ринку банківських платіжних карток та показників нефінансових

- секторів в українській економіці. *Банки та банківські системи*. 2022 С. 163 – 177.
22. Мочерний С. В. Економічна енциклопедія. Т. 1, 2000. С. 863; Т. 2, 2001. С. 847; Т. 3, 2002. С. 952.
 23. Мусієнко М.М., Кузьмінський В.З. Розвиток платіжних систем в Україні. Науково-практична конференція молодих учених «Актуальні питання сучасної науки та практики». 2024. С. 248 - 251.
 24. Офіційний сайт АТ КБ «ПриватБанк» URL: <https://privatbank.ua/> (дата звернення: 04.03.2025).
 25. Офіційний сайт Національної платіжної системи України ПРОСТІР. URL: <https://prostir.gov.ua/ua/about-us#prostir-today> (дата звернення: 01.05.2025).
 26. Офіційний сайт НБУ Національного банку України. URL: <http://www.bank.gov.ua>. (дата звернення: 29.03.2025).
 27. Пиріг С.О. Платіжні системи. Навч.посібн. Київ: Центр учбової літератури. 2008. С. 240.
 28. Пожидаєва, М. А. Платіжні системи: теоретичні засади та фінансово-правове регулювання в Україні. *Вісник економіки транспорту і промисловості*, 2020 р., С. 65 - 66 .
 29. Положення про здійснення контролю за дотриманням банками вимог законодавства з питань інформаційної безпеки, кіберзахисту та електронних довірчих послуг : затв. Постановою Правління Національного банку України від 16.01.2021 р. № 4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004500-21#Text> (дата звернення: 22.04.2025).
 30. Про Національний банк України : Закон України від 20.05.1999 № 679-XIV : _____ станом _____ на _____ 1 січ. _____ 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text> (дата звернення: 01.05.2025).
 31. Про платіжні послуги Закон України від 30.06.2021 р. № 1591-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text> (дата звернення: 24.03.2025).
 32. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні : Закон України від

05.04.2001 № 2346-III : станом на 1 серп. 2022 р. (втратив чинність). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2346-14#Text> (дата звернення: 01.05.2025).

33. Річний звіт Національного банку України за 2024 рік. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/richniy-zvit-natsionalnogo-banku-ukrayini-za-2024-rik> (дата звернення: 15.04.2025).

34. Ситник І., Васильчук І., Колодізєв О., Вжитинська К., Кузьміна О., Смоляк В. Аналіз стану платіжних систем в Україні в контексті європейського вектору розвитку цифрової економіки та глобалізаційноінтеграційних процесів. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2022. Том 6 (47). С. 34 - 50.

35. Система електронних платежів НБУ (СЕП): факти та цифри. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/sep-fakti-ta-tsifri>.

36. Ситник І.П., Коротка А.П. Перспективи використання європейського досвіду функціонування платіжних систем в Україні. *Проблеми системного переходу в економіці*. 2019. № 2 (70). С. 80 – 85.

37. Ставерська Т.О., Літвінова Ю.І. Еволюція платіжних систем: інновації на шляху до цифрового майбутнього. *Економіка та суспільство*. 2024. № 60. <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3625> (дата звернення: 01.05.2025).

38. Трусова Н.В, Чкан І.О. Платіжні системи в Україні та ризики їх функціонування. *БізнесІнформ*. 2021. № 1. С. 257 – 263.

39. Українська О.Л. Державне регулювання платіжних систем. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2022. № 76-77. С.17-23

40. Bank for International Settlements. BIS Annual Economic Report 2023. Basel: Bank for International Settlements, 2023. URL: <https://www.bis.org/publ/arpdf/ar2023e.htm> (дата звернення: 20.05.2025).

41. European Central Bank. Digital euro: Report on the private sector and competitive implications. Frankfurt am Main: European Central Bank, 2024. URL:

https://www.ecb.europa.eu/paym/digital_euro/html/index.en.html (дата звернення: 05.05.2025).

42. Financial Stability Board. FSB Work Programme for 2024. Basel: Financial Stability Board, 2024. URL: <https://www.fsb.org/wp-content/uploads/FSB-Work-Programme-2024.pdf> (дата звернення: 30.04.2025).

43. McKinsey & Company. Global Payments Report 2023: The new payments game. New York: McKinsey & Company, 2023. URL: <https://www.mckinsey.com/industries/financial-services/our-insights/global-payments-report-2023-the-new-payments-game> (дата звернення: 15.05.2025).

44. Payments Landscape in Ukraine: Opportunities and Risks to 2022 URL: <https://www.reportlinker.com/p05440340/Payments-LandscapeinUkraineOpportunities-and-Risks-to.html> (дата звернення: 04.04.2025).

45. World Bank. Payment Systems, Remittances and Fintech Development in Latin America and the Caribbean: A Policy Guide. Washington, DC: World Bank, 2021. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/35889> (дата звернення: 05.05.2025).

Анотація

Іващук Ю.Г. Платіжна інфраструктура України: стан і перспективи розвитку. Рукопис. Кваліфікаційна робота на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 072 – Фінанси, банківська справа і страхування. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці, 2025.

Кваліфікаційна робота присвячена комплексному аналізу сучасного стану платіжної інфраструктури України та визначенню перспектив її подальшого розвитку в умовах глобальних технологічних змін та воєнного стану. У роботі розкрито теоретичні основи та економічну суть платіжної інфраструктури, її основні елементи та учасники. Проаналізовано історичний розвиток платіжної інфраструктури в Україні, сучасний стан діяльності її учасників та світові тенденції розвитку платіжних систем. Особливу увагу приділено проблемам та бар'єрам розвитку вітчизняної платіжної системи, а також стратегічним напрямкам розвитку платіжного ринку України в умовах динамічної цифровізації.

Ключові слова: платіжна інфраструктура, платіжні системи, платіжний ринок, цифровізація, безготівкові розрахунки, Національний банк України (НБУ), ПРОСТІР, СЕП, ризики платіжних систем.

Summary

Ivashchuk Y.G. Payment infrastructure of Ukraine: state and development prospects. Manuscript. Qualification work for obtaining the first (bachelor) level of higher education in the specialty 072 – Finance, banking, and insurance. Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi, 2025.

Bachelor's research is dedicated to a comprehensive analysis of the current state of Ukraine's payment infrastructure and the identification of prospects for its further development amidst global technological changes and wartime conditions. The paper explores the theoretical foundations and economic essence of payment infrastructure, its key elements, and participants. It analyzes the historical development of payment infrastructure in Ukraine, the current state of its participants' activities, and global trends in payment system development. Special attention is paid to the problems and barriers hindering the development of the domestic payment system, as well as strategic directions for the development of Ukraine's payment market in conditions of dynamic digitalization.

Key words: payment infrastructure, payment systems, payment market, digitalization, cashless payments, National Bank of Ukraine (NBU), PROSTIR, Electronic Payment System, payment system risks.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

(підпис) Ю.Г. Іващук

ДОДАТКИ

Додаток А

Карта профілю ключових ризиків платіжної системи

Назва ризику	Категорії профілю				
	Джерело ризику	Локалізація ризику	Форма реалізації ризику	Оцінка можливості (вірогідності) втрат	Оцінка наслідків ризику
1	2	3	4	5	6
Правовий	Недосконала правова база або правова невизначеність платіжної організації платіжної системи (далі – ПО ПС), учасників платіжної системи, операторів послуг платіжної інфраструктури (далі – ОППІ)	ПО ПС, учасники платіжної системи, ОППІ, які здійснюють свою діяльність не в межах правового поля (недотримання правил платіжної системи, вимог законодавства, нормативно-правових актів Національного банку України (далі – Національного банку), умов	Претензії правового характеру до ПО ПС, учасників платіжної системи, ОППІ	Значення показників, що відображають можливість (вірогідність) невідповідності діяльності ПО ПС та учасників платіжної системи, ОППІ правилам платіжної системи, вимогам законодавства, нормативно-правовим актам Національного банку; порушення договірних зобов'язань тощо	Значення величини можливих збитків у зв'язку з порушенням правил платіжної системи, вимог законодавства, нормативно-правових актів Національного банку, умов договорів у розрізі кожного з можливих або таких, що відбулися, випадків реалізації правового ризику (загальна сума збитків у результаті реалізації правового ризику;

1	2	3	4	5	6
		укладених договорів тощо)			максимальне значення пені, штрафів за невиконання умов договорів тощо)
Операційний	Операційні фактори (технічні, операційні помилки тощо)	Структурні підрозділи та апаратно-програмні комплекси ПО ПС, учасників платіжної системи, ОППІ в розрізі яких здійснюється контроль прояву операційного ризику	Порушення функціонування платіжної системи у зв'язку зі збоями у функціонуванні апаратно-програмних комплексів ПО ПС, учасників платіжної системи, ОППІ, виконання неприпустимих операцій або помилкового виконання операцій у платіжній системі	Значення якісних та кількісних показників, що відображають можливість (вірогідність) збоїв у функціонуванні апаратно-програмних комплексів, помилок, протиправних дій персоналу ПО ПС, учасників платіжної системи, ОППІ	Розрахунок величини можливих збитків ПО ПС, учасників платіжної системи, ОППІ у зв'язку з порушенням функціонування апаратно-програмних комплексів, помилками та протиправними діями персоналу ПО ПС, учасників платіжної системи, ОППІ щодо кожного випадку реалізації операційного ризику

1	2	3	4	5	6
Кредитний	Невиконання зобов'язань одним з учасників розрахунків (зобов'язання не буде виконано повною мірою ні в момент настання строку платежу, ні протягом усього наступного періоду часу)	Рахунки ПО ПС, учасників платіжної системи для здійснення розрахунків, моніторинг стану яких дає змогу виявити передумови для реалізації ризику	Небажані зміни показників, які характеризують здійснення ПО ПС та учасниками платіжної системи розрахунків за своїми зобов'язаннями	Значення кількісних показників, що відображають можливість (вірогідність) повного невиконання зобов'язань (кредитоспроможність учасників розрахунків, сума невиконаних зобов'язань учасників у минулому, сума коштів резервного (страхового) фонду, використаних для покриття нездійснених розрахунків за зобов'язаннями учасників розрахунків тощо)	Кількісні значення збитків або упущеної вигоди ПО ПС та учасників платіжної системи
Ліквідності	Недостатність ліквідності, здійснення розрахунків за зобов'язаннями не у визначений	Рахунки ПО ПС, учасників платіжної системи для здійснення розрахунків, моніторинг стану	Небажані зміни показників, які характеризують можливість здійснення платежів ПО ПС	Значення кількісних показників, що відображають можливість (вірогідність) виявлення	Кількісні значення збитків або упущеної вигоди ПО ПС та учасників платіжної системи

1	2	3	4	5	6
	договором строк, але в будь-який момент у майбутньому	яких дає змогу виявити передумови для реалізації ризику	та учасниками платіжних систем у будь-який момент у майбутньому	недостатності коштів у ПО ПС, учасників платіжної системи для виконання ними зобов'язань (сума прострочених зобов'язань, сума використаних коштів резервного (страхового) фонду для покриття втрат за простроченими зобов'язаннями тощо)	
Системний	Невиконання зобов'язань одним з учасників розрахунків, порушення у функціонуванні платіжної системи тощо призводить до виникнення фінансових труднощів в інших учасників розрахунків та може призвести до виникнення "ефекту доміно"	Елементи платіжних систем, контроль за якими дає змогу виявити передумови для реалізації системного ризику	Поширення між ПО ПС та учасниками платіжної системи наслідків кредитного ризику, ризику ліквідності, операційного ризику	Значення показників, що відображають можливість (вірогідність) поширення наслідків негативної події на більшість (усіх) учасників розрахунків	Кількісні значення можливого або понесеного збитку (фінансові збитки, претензії з боку регулятора або інших державних органів тощо)

Операції з картками українських банків за кордоном за 1 квартал 2025 року*

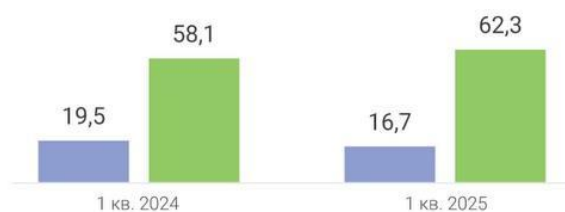
Сума операцій

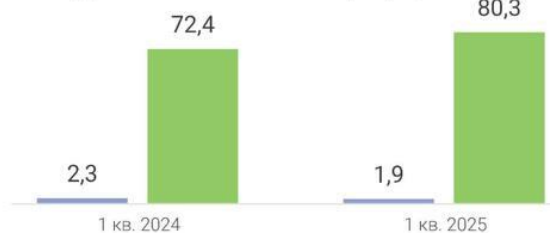
Кількість операцій

Динаміка суми операцій, млрд грн

Динаміка кількості операцій, млн шт.

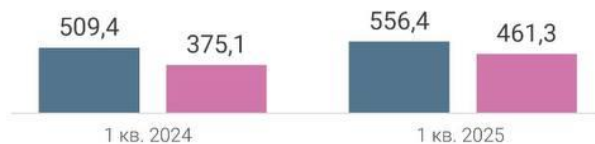
Операції з картками українських банків в межах України за 1 квартал 2025 року*

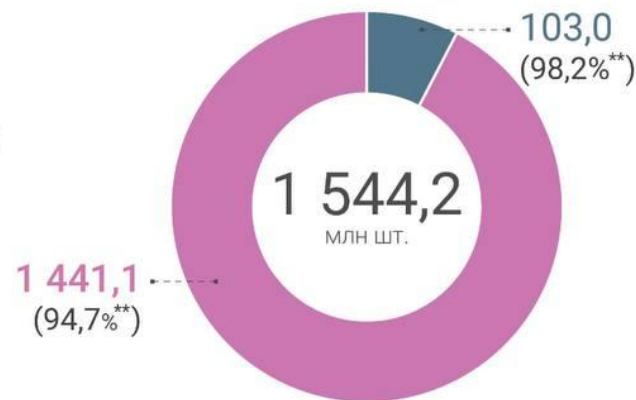
Сума операцій

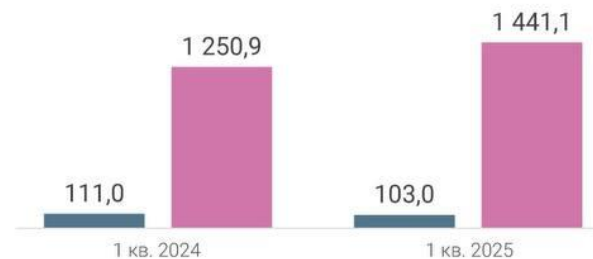
Динаміка суми операцій, млрд грн

Кількість операцій

Динаміка кількості операцій, млн шт.

Платіжна інфраструктура та платіжні картки за 1 квартал 2025 року*

Торговельні
POS-термінали

94,8%
Безконтактні
POS-термінали

517,0 | +4,1%

ТИС. ШТ.

Пункти продажу, які
приймають платіжні картки

546,0 | +5,3%

ТИС. ШТ.

Банкомати

17,5%
Депозитні
банкмати

15,6 | -0,9%

ТИС. ШТ.

Загальна кількість
емітованих платіжних
карток в обігу

137,5 | +4%

МЛН ШТ.

Активні
платіжні картки

59,5 | +1%

МЛН ШТ.

Безконтактні
платіжні картки

35,5 | +1%

МЛН ШТ.

Токенізовані
платіжні картки

16,8 | +2%

МЛН ШТ.

Безготівкові розрахунки з використанням платіжних терміналів*

за 1 квартал 2025 року

- розрахунки із фізичним зчитуванням носія картки
- безконтактні розрахунки з використанням карток
- безконтактні розрахунки з використанням NFC-гаджетів

Розподіл безготівкових операцій з використанням платіжних карток в Україні та за її межами

за 1 квартал 2025 року

